

**Tarih & Gelecek** Dergisi**Journal of History & Future**Dr. Öğr. Üyesi  
Ülkü YANCISivas Cumhuriyet Üniversitesi  
Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal  
Bilimler Eğitimi Bölümü,  
u.yanci@hotmail.com.ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5822-1813>Başvuruda bulundu. Kabul edildi.  
Applied Accepted

Eser Geçmişi / Article Past: 13/04/2023 11/05/2023

Araştırma Makalesi

DOI: <http://dx.doi.org/10.21551/jhf.1282452>

Research Paper

Orjinal Makale / Original Paper

## Suç Cetvelleri Verilerine Göre Osmanlı Devleti'nde Suç ve Suçlular: Sivas Vilayeti Örneği (R.1329 / M. 1913-1914)

### *Crimes and Criminals in the Ottoman Empire According to the Crime Schedules Data: The Case of Sivas Province (1913-1914)*

#### Öz

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde suç ve suçluların tespiti ve takibi hususunda düzenli bilgi alabilmek için vilayetlerden her ay rapor istenmiştir. Her ay kazalardan sancak merkezine giden raporlar buradan Dâhiliye Nezareti'ne gönderilmiştir. Bunun için bir şablon oluşturulmuş ve her kaza merkezinden bu şablona uygun şekilde bilgiler istenmiştir. Başbakanlık Osmanlı Arşiv vesikaları arasında suç ve suçluları gösteren iki tür cetvel bulunmaktadır. Bu cetveller “vukuât-ı cinaiyye” ve “ceraim-i umumiyye” cetvelleridir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan ilk vukuât-ı cinaiyye cetveli, 1878 yılında tutulmuştur. Ancak Osmanlı Devleti'nin son derece zor yıllar yaşadığı bu dönemde istatistik cetvelleri muntazaman tutulamamış, bazı aylar eksik kalmıştır. Vukuat-ı cinaiyye defterlerinde suçun işlendiği yer, faillerin isimleri, yakalanıp yakalanmadıkları, yakalanmadı ise ne sebeple yakalanmadığı ve suçun nasıl işlendiğine dair bilgiler vardır. Ceraim-i umumiyye defterlerinde ise bölgede gerçekleşen suçlar toplu halde sayısal olarak verilmiştir. İki cetvel türünden vukuât-ı cinaiyye cetvellerinde yalnızca cinayet vakaları ele alınmışken ceraim-i umumiyye cetvellerinde tüm suçlar belirtilmiştir. Fakat vukuât-ı cinaiyye defterlerine nadir de olsa diğer suçların işlendiği de anlaşılmaktadır

Bu çalışmada Sivas Vilayeti'nde R. 1329/M. 1913-1914 yıllarına ait vukuat-ı cinaiyye defterlerinin tümü incelenmiş, aynı dönemde Sivas Vilayeti'ne ait ceraim-i cinaiyye defterleri ile de bilgiler karşılaştırılmıştır. Sivas Vilayetine ait suç cetvellerinden Rumi 1 Mart 1329- 28 Şubat 1329/ Miladi 14 Mart 1913- 13 Mart 1914 tarihine ait 12 aylık cetvel incelenmiştir. Sivas Vilayeti bu dönemde, Sivas, Tokat, Amasya ve Karahisar-ı Şarkî olmak üzere dört sancaktan oluşmaktadır.

**ATIF:** YANCI, Ülkü, “Suç Cetvelleri Verilerine Göre Osmanlı Devleti'nde Suç ve Suçlular: Sivas Vilayeti Örneği (R.1329 / M. 1913-1914)”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 9/2 (Haziran 2023), s. (258-297)

**CITE:** YANCI, Ülkü, “Crimes and Criminals in the Ottoman Empire According to the Crime Schedules Data: The Case of Sivas Province (1913-1914)”, *Journal of History and Future*, 9/2 (June 2023), pp. (258-297)



Çalışmanın hacminin büyük olması nedeniyle kazalara ait cetveller sancaklar çerçevesinde birleştirilerek aktarılmıştır. Çalışmada Sivas Vilayeti'nde bu dönemde işlenen suçlara dair bilgiler tablolaştırılarak bilginin daha erişilebilir olması sağlanmış; istatistiksel veriler aktarılmıştır. Bu istatistik sonuçları ile Sivas özelinde ve Osmanlı genelinde toplumun yapısı ortaya konmaya çalışılmıştır. Defterlerde yer alan kayıtlara göre Sivas Vilayet genelinde R. 1329/M. 1913-1914 yılında genelinde 551 suç işlenmiştir. Bu suçlar 15 farklı kategoriye ayrılmaktadır. Bu suçların 240'ı yani % 43'ü Sivas Sancağı'nda, 148'i yani %27'si Tokat Sancağı'nda; 84'ü yani %15'i Amasya Sancağı'nda ve 82'si yani %15'i de Karahisar-ı Şarkî Sancağı'nda işlenmiştir

**Anahtar Kelimeler:** Osmanlı, Sivas, Suç cetveli, Suç, Cinayet.

### **Abstract**

In the last period of the Ottoman Empire, a monthly report was requested from the provinces in order to receive regular information on the detection and follow-up of crimes and criminals. Reports from the districts to the starboard center were sent to the Ministry of Internal Affairs every month. For this, a template was created and information was requested from each accident center in accordance with this template. Among the documents of the Prime Ministry Ottoman Archives, there are two types of rulers showing crimes and criminals. These charts are “vukuât-ı cinaiyye” and “ceraim-i umumiyye” charts. The first crime record in the Prime Ministry Ottoman Archives was kept in 1878. However, in this period when the Ottoman Empire was experiencing extremely difficult years, statistical tables could not be kept regularly and some months were missing. In the Vukuat-ı cinaiyye notebooks, there is information about the place where the crime was committed, the names of the perpetrators, whether they were caught or not, why they were not caught, and how the crime was committed. In the Ceraim-i umumiyye registers, the crimes that took place in the region are given in numbers. While only murder cases were dealt with in the vukuât-ı cinaiyye charts, which are two types of charts, all crimes were specified in the ceraim-i ummiye charts. However, it is understood that other crimes, albeit rare, were committed in the vukuât-ı cinaiyye registers.

In this study, R. 1329/M. All of the vukuat-ı cinaiyye registers belonging to the years 1913-1914 were examined, and the information was compared with the ceraim-i cinaiyye registers belonging to the Sivas Province in the same period. The 12-month chart of Rumi, 1 March 1329- 28 February 1329/ Gregorian 14 March 1913 - 13 March 1914, one of the crime schedules belonging to Sivas Province, was examined. During this period, Sivas Province consisted of four sanjaks, namely Sivas, Tokat, Amasya and Karahisar-ı Şarkî. Due to the large volume of the study, the charts of the districts were combined within the framework of the sanjaks. In the study, information about the crimes committed in this period in Sivas Province was tabulated, making the information more accessible; statistical data has been transferred. With these statistical results, it has been tried to reveal the structure of the society in Sivas and in the Ottoman general. According to the records in the books, R. 1329/M. In 1913-1914, 551 crimes were committed in general. These crimes are divided into 15 different categories. 240 of these crimes, 43%, are in Sivas Sanjak, 148, 27% in Tokat Sanjak; 84 of them, ie 15%, were processed in Amasya Sanjak and 82 of them, 15%, were processed in Karahisar-ı Şarkî Sanjak.

**Keywords:** Ottoman, Sivas, Crime scale, Crime, Murder.

## Giriş

Osmanlı Devleti'nin hukuki yapısında, bir İslam devleti olması nedeniyle şer'i hukuk yer alırken Orta Asya Türk devletlerinden beri var olan örfi hukuk da uygulanmıştır. Tursun Bey'in de Tarih-i Ebu'l-feth'inde belirttiği üzere örfi hukuk nizam-ı âlem için hükümdarın kendi iradesine dayanarak çıkardığı kanunlardır.<sup>1</sup> Örf tabiri, hükümdarın, toplumun hayrı için Şer'iatın dışında kendi iradesine dayanarak çıkardığı kanunları içerir.<sup>2</sup> Hukukta bu ikilik uygulandığı dönemde de eleştiriler almış, Kur'an, sünnet, icma ve kıyas dışında başka bir kaynak çoğu zaman hukuka aykırı bulunmuştur. Ancak Osmanlı hukuk sisteminde padişaha çoğu kere şeyhülislam bazen de kadıasker veya başka hukukçular tarafından mevcut hukuk kuralının değiştirilmesini öngören fetvalar sunulmakta ve bu yolla padişahın "mucebince amel oluna" şeklindeki olur alındıktan sonra padişahın bu emriyle bağlayıcı bir hukuk kuralı oluşturulabilmekteydi.<sup>3</sup>

1940'lı yıllardan itibaren tarih, hukuk ve ilahiyat alanında yapılan çalışmalar Osmanlı hukukunun şer'iliği ve örfiliği üzerine farklı yaklaşımlar ortaya koymuştur. Bu görüşlerden ilki Osmanlı hukukunun şer'i hukukun dışında ona alternatif biçimde geliştiğini; ikincisi Osmanlı hukukunun bütünüyle şer'i hukuktan ibaret olduğunu; üçüncüsü de şer'i hukukun yanında kanun koyucu bir padişahın olmasına dayanarak şer'i ve örfi hukuk kurallarının bir arada uygulandığını öne çıkarmıştır.<sup>4</sup> Şunu da belirtmek gerekir ki hukukun örfiliği ilk kez Osmanlı Devleti'nde görülen bir durum değildir. Daha önceki İslam devletlerinde farklı isimlerle örfi hukuk uygulanmıştır. İlhanlı, Memlûklü Devletlerinde, İran ve Hindistan'da kurulan İslam devletlerinde bir örfi hukukun varlığı bilinmektedir.<sup>5</sup>

Osmanlı Devleti'nde uygulanan bu ikili hukuk sistemine dair tartışma bir kenara bırakılacak olursa Fatih Sultan Mehmet döneminin hukuki gelişmeler için bir dönüm noktası olduğu söylenebilir. Zira bu dönemde daha önce çıkarılmış olan ferman ve hükümler bir araya getirilerek 1488 tarihinde kanunname çıkarılmıştır. Burada geçen "bu kanun atam ve dedem kanunudur, benim dahi kanunumdur" ifadesi hükümdarın kanun koyucu konumunu vurgulamaktadır.<sup>6</sup> Osmanlı'da bilinen ilk genel ve günümüze kadar gelebilen en eski Osmanlı ceza kanunnamesi budur.<sup>7</sup>

Klasik dönem Osmanlı hukukunda Osmanlı mahkemesi tek hâkimden oluşmakta idi. Geç dönemlerde "şer'iyeye mahkemesi" olarak adlandırılan bu mahkemelerde konu ayrımı yapılmaksızın tüm davalara bakılırdı.<sup>8</sup> Ancak 18. ve 19. yüzyıllarda Avrupa'da ve Osmanlı Devleti'nde meydana

- 
- 1 Halil İnalçık, "Osmanlı Hukukuna Giriş Örfi- Sultani Hukuk ve Fatih'in Kanunları", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C. 13, S. 2, Ankara 1958, s. 103.
  - 2 Halil İnalçık, *Osmanlı'da Devlet, Hukuk ve Adalet*, Kronik Kitap Yayınları, 14. Baskı, İstanbul 2022, s. 34.
  - 3 M. Akif Aydın, "İslam Hukuku'nun Osmanlı Devleti'nde Kanun Hukukuna Doğru Geçirdiği Evrim", *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, S. 1, İstanbul 2006, s.15.
  - 4 Yunus Koç, "Erken Dönem Osmanlı Hukuku: Yaklaşımlar, Temel Sorunlar", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara 1999, s. 116- 117.
  - 5 M. Akif Aydın, *Osmanlı Devleti'nde Hukuk ve Adalet*, Klasik Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2020, s. 17.
  - 6 Koç, "Erken Dönem Osmanlı Hukuku: Yaklaşımlar, Temel Sorunlar", s. 121.
  - 7 Yunus Koç, "Osmanlı Örfi Hukukunda Standartlaşma (16. Yüzyıl)", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 2, Ankara 2005, s. 134. Mehmet Akman, "Osmanlı Ceza Hukuku Çalışmaları Üzerine Bir İcmal", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 3, S. 5, İstanbul 2005, s. 489.
  - 8 Mustafa Şentop, "Tanzimat'tan Önceki Dönemde Osmanlı Mahkemelerinin Görev ve Yetkisi", *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, S. 1, İstanbul 2006, s. 87.

gelen sosyal, siyasal ve ekonomik gelişmeler hukuk alanında da yenilikler yapılmasını zorunlu kılmıştır. Osmanlı Devleti bu dönemde Batı'da meydana gelen rasyonalizm anlayışından etkilenmiş ve hukuk alanında meydana gelen değişimleri kendi ülkesinde tatbiki başlamıştır.<sup>9</sup> Hukuk alanındaki yenilikler Batının etkisinde kimi zaman da zorlaması ile yapılmıştır.<sup>10</sup>

Hukuk alanında yapılan yenilikler Tanzimat döneminde 1840 tarihinde çıkarılan ceza kanunu ile başlamıştır.<sup>11</sup> Tanzimat'tan sonra 1840, 1851 ve 1858 tarihlerinde yürürlüğe giren üç ceza kanunnamesi kabul edilmiştir.<sup>12</sup> Tanzimat döneminin en önemli ceza kanunu 1858 tarihli Ceza Kanunnamesidir. Ahmed Cevdet Paşa'nın da aralarında bulunduğu bir heyet tarafından hazırlanan kanun Fransa örneğiyle hazırlanmış, 1911 ve 1914 yıllarında önemli değişiklikler ilave edilerek devlet dağılına kadar yürürlükte kalmıştır.<sup>13</sup>

Klasik dönem Osmanlı hukukunda suçlar had, cinayet (kisas ve diyet gerektiren suçlar) ve ta'zir şeklinde tasnif edilirken<sup>14</sup> 1858 tarihli ceza kanunnamesinde cinayet, cünha ve kabahat olarak tasnif edilmiştir. Bu ayırımı ceza süreleri belirleyici unsurdur. İncelenen defterler literatürde cinayet defterleri olarak geçmektedir. Ancak defterlerde geçen cinayet suçu bugünkü anlamda kullanılmamıştır. Eşkıyalık, kundakçılık, kız kaçırma, tecavüz, yol kesme, rüşvet, çocuk düşürtme, hırsızlık, gasp, darp veya devlete karşı işlenen diğer bazı suçları da kapsamaktadır. Bu suçların cezası idam, müebbet veya süreli kürek, sürgün, kalebentlik, memuriyetin düşürülmesi veya medeni kanundan düşürme gibi cezalardır.<sup>15</sup>

### 1. Ceraim-i Cinaiye Defterleri

Osmanlı Devleti'nde ilk defa 1878 yılında hayata geçirilen uygulama ile kaza, sancak ve vilayetlerden işlenen suçlarla ilgili düzenli bilgiler istenmiştir. Uygulamaya göre bu birimler bölgelerinde işlenen suçlarla ilgili bilgileri her ay düzenli bir şekilde Dâhiliye Nezareti'ne göndermişlerdir. Bu uygulama devletin yıkılışına kadar devam etmiştir.<sup>16</sup> Kazalarda yaşanan suç vakalarına dair bilgiler Vukuat-ı Cinaiye ve Ceraim-i Umumiye Cetvellerine kaydedilmiştir. Bu çalışmada incelenen suç cetvellerinde "cinayat cetveli" ve "ceraim-i cinaiye" ifadeleri geçmektedir.

Her kaza için ayrı ayrı hazırlanan ceraim-i cinaiye cetvelleri, belirli bir şablona göre hazırlanmıştır. Defterlerde tablolar halinde verilen bilgiler arasında suçun tarihi, suçun işlendiği

- 
- 9 Musa Gümüş, "Osmanlı Devleti'nde Kanunlaştırma Hareketleri, İdeolojisi ve Kurumları", *Tarih Okulu*, 2013, S. 14, s. 164. ss. 163-200.
  - 10 Hüseyin Önal, "1327/1911 Ceza Kanunnâme-i Hümâyûnu Değişikliklerinde Suça İştirak Bahsi ve Hukuki Tartışmalar", *Son Dönem Osmanlı Hukuk Düşüncesi Meseleler Fikirler ve Kurumlar*, Ed. Hamdi Çilingir, Hüseyin Önal, İlem Yayınları, İstanbul 2021, s. 185.
  - 11 İbrahim Durhan, "Osmanlı Hukukunun Yapısı Üzerine Bir Etüd", *A. Ü. Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 3, S. 1, Erzincan 1999, s. 230.
  - 12 Akman, "Osmanlı Ceza Hukuku Çalışmaları Üzerine Bir İcmal", s. 490.
  - 13 M. Akif Adın, "Osmanlı Ceza Hukuku (Ceza Maddesi içinde)", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 7, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, s. 482.
  - 14 Ahmed Akgündüz, "Kanunnamelerdeki Ceza Hukuku Hükümleri ve Şer'i Tahlili", *İslami Araştırmalar Dergisi*, C. 12, S.1, Ankara 1999, s. 1-2.
  - 15 Esmer Taşdemir, *II. Meşrutiyet Döneminde Erzurum Vilayetinde Cinayet Suçları ve Failleri (1912-1917)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ağrı 2019, s. 9.
  - 16 Abdulkadir Gül, "Osmanlı Taşrasında Suç ve Suçlular (1919 Ocak Ayı Erzincan Sancağı Örneği)", *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 17, S. 1-2, Erzincan 2013, s. 6.

yer, suçun türü, fail, mağdur veya maktul, suçlunun yakalanma tarihi, yakalanmadı ise ihmali olan memurların isimleri ve suçun işlenişi ile alakalı açıklamalar bulunmaktadır.<sup>17</sup> Defterlerde her biri ayrı ayrı verilen bu bilgiler şu başlıklar altında aktarılmıştır: Cürmün tarih-i vukuu, mahall-i vukuu, nev-i cürm, müteaddî, müteaddî-i aleyh, failinin ne vakit derdest edildiği, fail firarda ise derdest edilememesi sebebi, failin derdest edilememesinden dolayı mesuliyetleri icab eden memurların esamisi, faili derdest etmeyen memurlar hakkında icra olunan muamele, mülahazat. Anlaşılacağı üzere bu defterlerin verilerine bakılarak bir kazada yaşanan vakalar hakkında detaylı bilgiler edinmek mümkündür.

Defterlerden tam olarak sağlıklı bilgilerin çıkarılması nadir de olsa yapılan bazı hatalar nedeniyle mümkün olmayabilir. Mesela bazen defterlerde fail ile meful isimlerinin karıştırıldığı görülmektedir. Bu çalışma için incelenen defterlerin herhangi birinde bu tür bir aksaklığa rastlanılmamıştır. Fakat önemli sorunlardan biri incelediğimiz defterlerde de nadiren rastlanıldığı şekliyle bir suç türü altında esasen birden fazla suçun işlenmiş olmasından kaynaklanan problemidir. Mesela Eylül ayına ait cetvelde verilen bilgiye göre Divriği Kazası'nın Yağlıbasan Karyesi'nde bir katli olayı yaşanmıştır. Ancak yapılan açıklamadan anlaşıldığına göre olayda üç kişi yaralanmış ve bir kişi katledilmiştir.<sup>18</sup> Bu tür vakalar tüm defterlerde titizlikle incelenerek ayrı ayrı suç olarak ele alınmıştır. Defterlerden sağlıklı bilgi edinilmesini engelleyen faktörlerden biri de suça karışan kişilerin fail veya meful birden fazla kişi olması durumunda hepsinin isminin zikredilmeyerek "refiki" veya "rûfekası" şeklinde bilgi ile yetinilmesidir. Ancak suça karışan diğer kişilerin sayısı çoğunlukla belirtilmiştir. Bunun gibi problemlerle birlikte bu cetvellerden elde edilen veriler incelenen bölgede suç ve suçlulara dair istatistiksel bir sonuca varmayı engellemektedir. Zira ortalama bir sonuç vermesi bakımından bu tür çalışmalar önem arz etmektedir.

## 2. Veri Kaynağı Olarak Kullanılan Defterler

Bu çalışmada Sivas Vilayetine ait ceraim-i cinaiye cetvellerinden Rumi 1 Mart 1329- 28 Şubat 1329/ Miladi 14 Mart 1913- 13 Mart 1914 tarihine ait 12 aylık cetvel incelenmiştir. Defterler Rumi takvime göre tutulmuştur. Bu nedenle çalışmada yer alan tablolarda geçen aylar Rumi takvim aylarıdır.

Sivas Vilayeti Osmanlı'nın son dönemlerinde Sivas, Tokat, Amasya ve Karahisar-ı Şarkî olmak üzere toplam dört sancaktan oluşmakta idi. 16. yüzyıl başlarında merkezi Sivas şehri olan Sivas eyaletine Amasya, Çorum, Canik, Tokat, Divriği, Karahisar-ı Şarkî ve Bozok gibi yerler bağlı idi. 19. yüzyılın ortalarına kadar idari olarak bu şekilde varlığını sürdüren eyalet 1864 tarihli vilayet kanunnamesi ile Sivas, Amasya, Tokat ve Karahisar-ı Şarkî sancaklarına ayrılmıştır. Çalışmaya konu olan dönemde de bu şekilde bir idari yapılanmaya sahip olan eyalet Cumhuriyet dönemine kadar bu şekilde idare edilmiştir.<sup>19</sup>

17 Fatih Öztop, *II. Meşrutiyet Döneminde Aydın Vilayetinde Sosyal Yapı ve Adli Vaziyet (1908-1916)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2014, s. 6-7.

18 *Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü Emniyet Kalemi, 63/14*. Bundan sonra BOA, DH. EUM. EMN.

19 Ömer Demirel, "Sivas", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 37, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, s. 281.

Çalışma için Mart 1913-Mart 1914 tarihlerine ait olan 12 ayın bilgilerini muhtevi vukuat-cinaiyye cetveli incelenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı arşivinde bu cetveller dışında aynı yıla ait olan başka suç cetvelleri de bulunmuştur. Çalışma için incelenen toplam suç cetveli sayısı 19'dur. Bu defterlere ait bilgiler aşağıdaki gibidir:

**Tablo 1: Veri Kaynağı Olarak Kullanılan Suç Cetvelleri**

Defter Numarası (Arşiv, Fon, Dosya No/ Gömlek no)	Tarihi	Sayfa Sayısı	İçeriği
BOA., DH. EUM. EMN. 28/27	Rumi Mart 1329/ Miladi Mart- Nisan 1913	56	Mart 1329 tarihinde Sivas Vilayeti'nde yaşanan suç vakalarına dair bilgi.
BOA., DH. EUM. EMN. 32/16	Rumi Nisan 1329/ Miladi Nisan- Mayıs 1913	68	Nisan 1329 tarihinde Sivas Vilayeti'nde yaşanan suç vakalarına dair bilgi.
BOA., DH. EUM. EMN. 30/67	Rumi Mayıs 1329/ Miladi Mayıs- Haziran 1913	59	Mayıs 1329 tarihinde Sivas Vilayeti'nde yaşanan suç vakalarına dair bilgi.
BOA., DH. EUM. EMN. 73/10	Rumi Haziran 1329/ Miladi Hazira Temmuz 1913	60	Haziran 1329 tarihinde Sivas Vilayeti'nde yaşanan suç vakalarına dair bilgi.
BOA., DH. EUM. EMN. 39/9	Rumi Temmuz 1329/ Miladi Temmuz- Ağustos 1913	59	Temmuz 1329 tarihinde Sivas Vilayeti'nde yaşanan suç vakalarına dair bilgi.
BOA., DH. EUM. EMN. 65/6	Rumi Ağustos 1329/ Miladi Ağustos- Eylül 1913	61	Ağustos 1329 tarihinde Sivas Vilayeti'nde yaşanan suç vakalarına dair bilgi.
BOA., DH. EUM. EMN. 63/14	Rumi Eylül 1329/ Miladi Eylül Ekim 1913	58	Eylül 1329 tarihinde Sivas Vilayeti'nde yaşanan suç vakalarına dair bilgi.
BOA., DH. EUM. EMN. 47/18	Rumi Teşrinievvel 1329/ Ekim -Kasım 1913	49	Teşrinievvel 1329 tarihinde Sivas Vilayeti'nde yaşanan suç vakalarına dair bilgi.
BOA., DH. EUM. MTK. 28/5	Rumi Teşrinisani 1329/ Miladi Kasım-Aralık 1913	48	Teşrinisani 1329 tarihinde Sivas Vilayeti'nde yaşanan suç vakalarına dair bilgi.
BOA., DH. EUM. EMN. 58/21	Rumi Kanunievvel 1329/ Miladi Aralık 1913 -Ocak 1914	46	Kanunievvel 1329 tarihinde Sivas Vilayeti'nde yaşanan suç vakalarına dair bilgi.
BOA., DH. EUM. MTK. 21/15	Rumi Kanunisani 1329/ Miladi Ocak-Şubat 1914	41	Kanunisani 1329 tarihinde Sivas Vilayeti'nde yaşanan suç vakalarına dair bilgi.

BOA., DH. EUM. MTK. 32/17	Rumi Şubat 1329/ Miladi Şubat- Mart 1914	49	Sivas Vilayeti'nde yaşanan suç vakalarına dair bilgi.
BOA., DH. EUM. EMN. 32/31	Rumi Şubat 1329/ Miladi Şubat- Mart 1914	2	Sivas Merkez Sancağı'nda vaka olmadığına dair bilgi.
BOA., DH. EUM. EMN. 49/8	Rumi Mart Ağustos 1329/ Miladi Mart- Eylül 1913	5	Alucra Kazası'nda altı aylık vakaya dair bilgi.
BOA., DH. EUM. EMN. 31/16	Rumi Mart Ağustos 1329/ Miladi Mart- Eylül 1913	1	Ladik Kazası'nda altı aylık vakaya dair bilgi.
BOA., DH. EUM. EMN. 31/23	Rumi Mart Ağustos 1329/ Miladi Mart- Eylül 1913	1	Vezirköprü Kazası'nda altı aylık vakaya dair bilgi.
BOA., DH. EUM. EMN. 44/13	Rumi Mart Ağustos 1329/ Miladi Mart- Eylül 1913	23	Tüm Kazalardaki altı aylık vakanın genel tablosu
BOA., DH. EUM. EMN. 41/22	Rumi Mart Ağustos 1329/ Miladi Mart- Eylül 1913	9	Tüm Kazalardaki altı aylık vakanın genel tablosu
BOA., DH. EUM. EMN. 32/3	Rumi 1329/ Miladi 1913- 1914	13	Zile Kazası'nda ele geçirilen ve ele geçirilemeyen suçlulara dair bilgi.

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere Rumi 1329 yılına ait suç cetvellerinden bazıları altı aylık verileri içermektedir. Çalışmanın hacminden dolayı altı aylık verileri içeren defterlerdeki veriler ayrı bir tablo halinde verilememiştir. Ancak her ay düzenli tutulan defterlerde yer alan bilgilerle karşılaştırılarak vakaların doğruluğu irdelenmiştir. Defterler esasen kaza bazında tutulmuştur. Ancak yine çalışmanın hacmini aşması nedeniyle veriler her bir kaza ayrı olarak verilememiş, bunun yerine her bir sancak için birer tablo oluşturulmuş, kazalarda meydana gelen suç vakaları birleştirilmiştir. Bazı aylarda bazı kazalarda hiç suç vakası yaşanmamıştır. Bir karışıklığa meydan vermemek adına tablolarda bu aylar da belirtilmiştir.

**3. Sivas Vilayetinde İşlenen Suçların İstatistiği****3.1. Sivas Sancağı'nda İşlenen Suçlar****Tablo 2: Sivas Sancağı'nda R. 1329/ M. 1913-1914Yılında İşlenen Suçlar**

SİVAS SANCAĞI														
KAZA	*SUÇ TÜRÜ	AY												
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
AZİZİYE	1	1	2	1	1	2	1			2	1		1	12
	2						1				2			3
	3					3	1	2	1	2			3	12
	4								4	3	1		1	9
	5		1				1							2
	6						1	1	1	1	1			5
	7			1	1		1	1					1	5
	8													
	9													
	10													
	T.	1	3	2	2	5	6	4	6	8	5		6	48
BÜNYAN	1	1					3	2	2	1	1	2		12
	2													
	3	1		1	1	2		2			1	2		10
	4				1			2						3
	5											1		1
	6				1						1			2
	7													
	8	1		1										2
	9													
	10													
	T.	3	-	2	3	2	3	6	2	1	3	5		30



DARENDE	1				1	2						1	4
	2												
	3				1								1
	4												
	5												
	6												
	7												
	8												
	9												
	10												
	<b>T.</b>					<b>2</b>	<b>2</b>						<b>1</b>
DİVRİĞİ	1							1					1
	2												
	3												
	4												
	5							3					3
	6												
	7												
	8												
	9												
	10												
	<b>T.</b>							<b>4</b>					<b>4</b>
GÜRÜN	1		1	2		2	1	1	1				8
	2	1	1										2
	3	1		1	1	1	1	2		2			9
	4		1		1	2	1				1		6
	5												
	6										1	1	2
	7							1		1			2
	8												
	9												
	10												
	<b>T.</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>3</b>	<b>2</b>	<b>5</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>1</b>	<b>3</b>	<b>2</b>	<b>1</b>	<b>29</b>

HAFİK	1				3					3	1		1	8
	2													
	3							1						1
	4													
	5													
	6												1	1
	7													
	8													
	9										1			1
	10													
	12												1	1
	<b>T.</b>					<b>3</b>			<b>1</b>		<b>3</b>	<b>2</b>		<b>3</b>
KANGAL	1	2		1	2			1			1			7
	2													
	3			2	1	1	1		1					6
	4			1			1	1					1	4
	5	1		1										2
	6	2	2	2	2						1		2	11
	7													
	8						1			1				2
	9													
	10													
	<b>T.</b>	<b>5</b>	<b>2</b>	<b>7</b>	<b>5</b>	<b>2</b>	<b>2</b>	<b>2</b>	<b>2</b>	<b>2</b>	<b>2</b>		<b>3</b>	<b>32</b>
	KOÇGİRİ	1		1	3	4	1	3						1
2				1	1					1		1		4
3				2	1			1				1	1	6
4										1		1		2
5				1										1
6								1				1		2
7				1			1						1	3
8		1												1
9														
10														
11		1												1
<b>T.</b>		<b>2</b>	<b>1</b>	<b>8</b>	<b>6</b>	<b>1</b>	<b>4</b>	<b>2</b>		<b>2</b>		<b>4</b>	<b>3</b>	<b>33</b>

MERKEZ	1	1						1				2	
	2												
	3		1									1	
	4												
	5												
	6							2				2	
	7												
	8												
	9			1								1	
	10												
	<b>T.</b>	<b>1</b>	<b>1</b>	<b>1</b>					<b>3</b>				<b>6</b>
TONUS	1	1		1	1		2	2		2		1	10
	2												
	3	2		1	1	2							6
	4					1							1
	5			1				1					2
	6	1	1			1		1					4
	7			1									1
	8												
	9								1				1
	<b>T.</b>	<b>4</b>	<b>1</b>	<b>4</b>	<b>2</b>	<b>4</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>2</b>		<b>2</b>	<b>1</b>	<b>25</b>
	YILDIZELİ	1	1	1	1			1					
2													
3		1	1										2
4		1											1
5		1	1			1				1	2		6
6			1										1
7													
8													
9													
10												1	1
12						1							1
<b>T.</b>		<b>4</b>	<b>4</b>	<b>1</b>		<b>2</b>	<b>1</b>				<b>1</b>	<b>3</b>	<b>16</b>
<b>GENEL TOPLAM</b>		<b>22</b>	<b>15</b>	<b>28</b>	<b>25</b>	<b>23</b>	<b>21</b>	<b>26</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>16</b>	<b>11</b>	<b>20</b>

\*Suç Türü= 1: Adam öldürme, 2: Eşkıyalık ve yol kesme, 3: Tecavüz, 4: Cebren kız kaçırma, 5: Darp ve cerh, 6: Hırsızlık/Gasp, 7: Kundakçılık, 8: Teşhir-i silah, Silah Endahtı, Silah Bulundurma 9: İskat-ı Cenin, 10: Fuhuş, 11: Rüşvet, 12: Katle Teşebbüs, 13: Hakaret; 14: Haneye Tecavüz; 15: Kalpazanlık.

## 3. 2. Tokat Sancağı'nda İşlenen Suçlar

Tablo 3: Tokat Sancağı'nda R. 1329/ M. 1913-1914Yılında İşlenen Suçlar

TOKAT SANCAĞI														
KAZA	*SUÇ TÜRÜ	AY												
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
ERBAA	1	3	1		1	2	1	3	1	3				15
	2										1			1
	3							1	1					2
	4													
	5													
	6													
	7													
	8													
	9													
	10													
	<b>T.</b>	<b>3</b>	<b>1</b>		<b>1</b>	<b>2</b>	<b>1</b>	<b>4</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>1</b>			<b>18</b>
NİKSAR	1	2	1		1	1	3		4			1	13	
	2			1					1				2	
	3													
	4													
	5													
	6								1				1	
	7													
	8													
	9													
	10													
	<b>T.</b>	<b>2</b>	<b>1</b>	<b>1</b>	<b>1</b>	<b>1</b>	<b>3</b>		<b>6</b>				<b>1</b>	<b>16</b>
MERKEZ	1	1	3		1	1	2				1	1	10	
	2		2	1			1						4	
	3			3	4	2	2	1				3	15	
	4		1									1	2	
	5		1										1	
	6	2	1		1	1		2			1	1	9	
	7													
	8													
	9													
	10													
	<b>T.</b>	<b>3</b>	<b>8</b>	<b>4</b>	<b>6</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>3</b>			<b>2</b>	<b>4</b>	<b>2</b>	<b>41</b>

<b>REŞADİYE</b>	1			1			1						2	
	2											1	1	
	3													
	4					1							1	
	5					4				1		1	6	
	6			2		3	1	2	2		1	1	12	
	7													
	8									1			1	
	9													
	10													
	13					1							1	
	<b>T.</b>			<b>3</b>		<b>9</b>	<b>2</b>	<b>2</b>	<b>2</b>	<b>2</b>	<b>1</b>	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>24</b>
	<b>ZİLE</b>	1		1	2	1	1	2	2		1		1	1
2										1				1
3					3	3	2	4	1	1	1	2	3	20
4										1				1
5							1			2				3
6							1		2	4			1	8
7						1								1
8					1						1			2
9									1					1
10														
<b>T.</b>			<b>1</b>	<b>2</b>	<b>5</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>6</b>	<b>4</b>	<b>8</b>	<b>4</b>	<b>3</b>	<b>5</b>	<b>49</b>
<b>GENEL TOPLAM</b>	<b>8</b>	<b>11</b>	<b>10</b>	<b>13</b>	<b>21</b>	<b>17</b>	<b>17</b>	<b>14</b>	<b>13</b>	<b>8</b>	<b>8</b>	<b>8</b>	<b>148</b>	

\*Suç Türü= 1: Adam öldürme, 2: Eşkîyalık ve yol kesme, 3: Tecavüz, 4: Cebren kız kaçırma, 5: Darp ve cerh, 6: Hırsızlık/Gasp, 7: Kundakçılık, 8: Teşhir-i silah, Silah Endahtı, Silah Bulundurma 9: İskat-ı Cenin, 10: Fuhuş, 11: Rüşvet, 12: Katle Teşebbüs, 13: Hakaret; 14: Haneye Tecavüz; 15: Kalpazanlık.

## 3.3. Amasya Sancağı'nda İşlenen Suçlar

Tablo 4: Amasya Sancağı'nda R. 1329/ M. 1913-1914Yılında İşlenen Suçlar

AMASYA SANCAĞI													
KAZA	*SUÇ TÜRÜ	AY											
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
GÜMÜŞHACIKÖY	1	1						1					2
	2						1						1
	3	1									1		2
	4												
	5							1					1
	6							1					1
	7												
	8												
	9												
	10												
	T.	2						1	3			1	
HAVZA	1											1	1
	2												
	3												
	4												
	5											1	1
	6												
	7												
	8												
	9												
	10												
	T.											2	2
LÂDİK	1		1	1									2
	2					1	1						2
	3			1	2	1	3						7
	4												
	5					5							5
	6												
	7												
	8	1											1
	9												
	10												
	T.	1	1	2	2	7	4						

MECİTÖZÜ	1		1	1		1			1		1	1	6		
	2							3					3		
	3							1					1		
	4							1	2		1		4		
	5							1				1	2		
	6						1						1		
	7														
	8		1											1	
	9														
	10														
	<b>T.</b>			<b>2</b>	<b>1</b>		<b>1</b>	<b>1</b>	<b>6</b>	<b>3</b>		<b>2</b>	<b>1</b>	<b>1</b>	<b>18</b>
MERKEZ	1	1	1								1	1	1	5	
	2														
	3														
	4										1	2	1	4	
	5										1	1		2	
	6							2						2	
	7														
	8														
	9														
	10														
	<b>T.</b>	<b>1</b>	<b>1</b>					<b>2</b>			<b>3</b>	<b>4</b>	<b>2</b>	<b>13</b>	
MERZİFON	1		1										3	4	
	2														
	3	1										1		2	
	4														
	5												1	1	
	6	1												1	
	7														
	8		1												1
	9														
	10														
	12												1	1	
	15											1		1	
	<b>T.</b>	<b>2</b>	<b>2</b>									<b>2</b>	<b>5</b>	<b>11</b>	

VEZİRKÖPRÜ	1	1	1	1			2	1					6	
	2											1	1	
	3			1									1	
	4													
	5													
	6	3								1			4	
	7													
	8													
	9													
	10													
	12									1			1	
	<b>T.</b>	<b>4</b>	<b>1</b>	<b>2</b>			<b>2</b>	<b>1</b>		<b>2</b>			<b>1</b>	<b>13</b>
	<b>GENEL</b>	<b>10</b>	<b>7</b>	<b>5</b>	<b>2</b>	<b>8</b>	<b>8</b>	<b>12</b>	<b>3</b>	<b>2</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>11</b>	<b>81</b>

\*Suç Türü= 1: Adam öldürme, 2: Eşkiyalık ve yol kesme, 3: Tecavüz, 4: Cebren kız kaçırma, 5: Darp ve cerh, 6: Hırsızlık/Gasp, 7: Kundakçılık, 8: Teşhir-i silah, Silah Endahtı, Silah Bulundurma 9: İskat-ı Cenin, 10: Fuhuş, 11: Rüşvet, 12: Katle Teşebbüs, 13: Hakaret; 14: Haneye Tecavüz; 15: Kalpazanlık.

### 3.4. Karahisar-ı Şarkî Sancağı'nda İşlenen Suçlar

Tablo 5: Karahisar-ı Şarkî Sancağı'nda R. 1329/ M. 1913-1914 Yılında İşlenen Suçlar

KARAHİSAR-I ŞARKÎ SANCAĞI														
KAZA	*SUÇ TÜRÜ	AY												
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
ALUCRA	1				1	1							1	3
	2		1	1	2									4
	3			2	1									3
	4		1	1	1									3
	5													
	6				1				1				1	3
	7													
	8													
	9		1		1									2
	10													
	<b>T.</b>		<b>3</b>	<b>4</b>	<b>7</b>	<b>1</b>			<b>1</b>				<b>2</b>	<b>18</b>

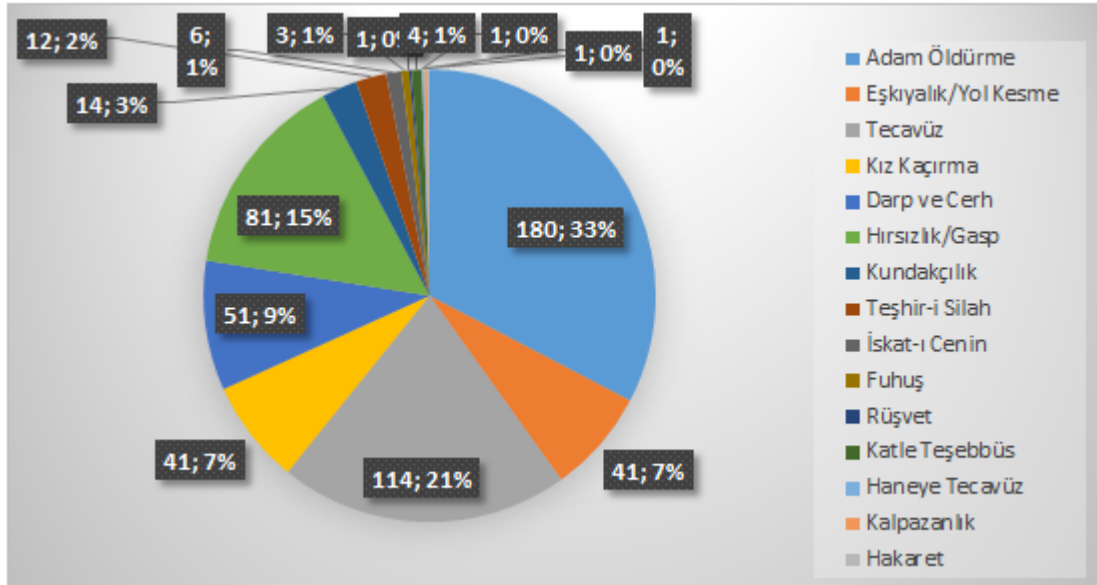


<b>KOYULHISAR</b>	1		1						1	2	
	2			1						1	
	3			1	2				1	4	
	4										
	5		1					2		3	
	6	1								1	
	7				1					1	
	8										
	9										
	10		1							1	
	<b>T.</b>		<b>1</b>	<b>3</b>	<b>2</b>	<b>3</b>			<b>3</b>	<b>1</b>	<b>13</b>
<b>MESUDIYE</b>	1	1			1					2	
	2										
	3										
	4										
	5										
	6										
	7										
	8										
	9										
	10										
	<b>T.</b>		<b>1</b>			<b>1</b>					<b>2</b>
<b>MERKEZ</b>	1		1	2		2	3			1	9
	2			3		2					5
	3				1						1
	4										
	5			1		1	2			1	5
	6				1	2					3
	7										
	8					1					1
	9										
	10										
	14						1				1
<b>T.</b>		<b>1</b>	<b>6</b>	<b>2</b>	<b>8</b>	<b>6</b>			<b>2</b>	<b>25</b>	

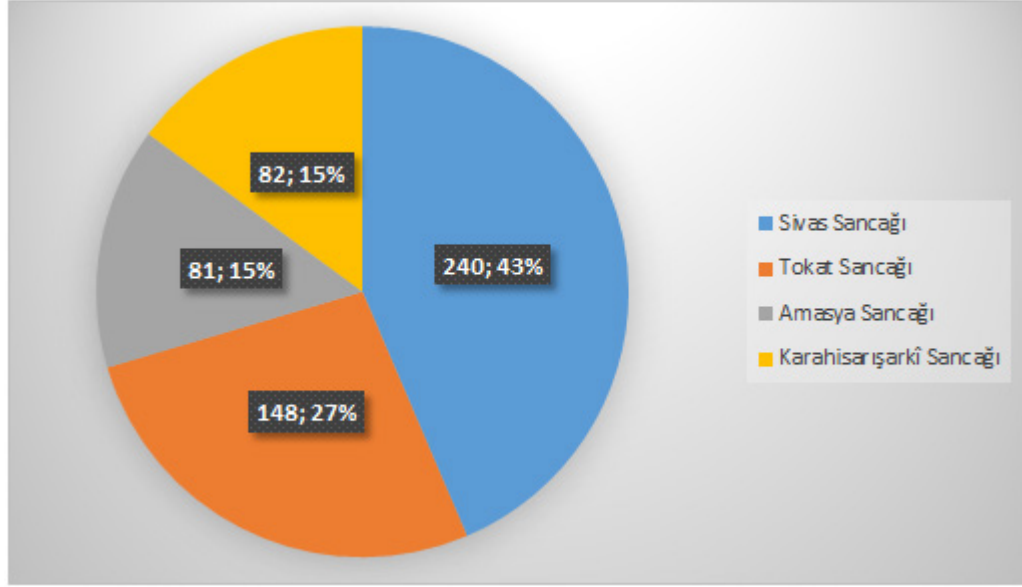
SUŞEHİRİ	1					1				1		2	1	5
	2			2	4									6
	3					1						1		2
	4													
	5			1	2	1								4
	6	2			1	1				1				5
	7											1		1
	8													
	9													
	10		1											1
	<b>T.</b>	<b>2</b>	<b>1</b>	<b>3</b>	<b>7</b>	<b>4</b>					<b>2</b>		<b>4</b>	<b>1</b>
<b>GENEL TOPLAM</b>	<b>2</b>	<b>6</b>	<b>11</b>	<b>22</b>	<b>11</b>	<b>8</b>	<b>6</b>	<b>1</b>	<b>2</b>			<b>7</b>	<b>6</b>	<b>82</b>

\*Suç Türü= 1: Adam öldürme, 2: Eşkıyalık ve yol kesme, 3: Tecavüz, 4: Cebren kız kaçırma, 5: Darp ve cerh, 6: Hırsızlık/Gasp, 7: Kundakçılık, 8: Teşhir-i silah, Silah Endahtı, Silah Bulundurma 9: İskat-ı Cenin, 10: Fuhuş, 11: Rüşvet, 12: Katle Teşebbüs, 13: Hakaret; 14: Haneye Tecavüz; 15: Kalpazanlık.

Grafik 1: Sivas Vilayetinde R. 1329/M. 1913-1914 Yılında İşlenen Suçlar



Grafik 2: Silas Vilayeti'nde R. 1329/ M. 1913-1914 Yılında İşlenen Suçların Sancaklara Dağılımı



Yukarıdaki grafiklerden anlaşılacağı üzere R. 1329/M. 1913-1914 yılında Sivas Vilayeti genelinde toplam 551 suç işlenmiştir. Bu suçların 240'ı yani % 43'ü Sivas Sancağı'nda, 148'i yani %27'si Tokat Sancağı'nda; 81'ü yani %15'i Amasya Sancağı'nda ve 82'si yani %15'i de Karahisar-ı Şarkî Sancağı'nda işlenmiştir. Vilayette en çok işlenen suç % 32 oranla toplamda 180 olan adam öldürme vakasıdır. Bu suçun 81'i Sivas, 52'si Tokat, 26'sı Amasya, 21'i Karahisar-ı Şarkî sancaklarında işlenmiştir. Adam öldürme suçundan sonra vilayette en çok işlenen ikinci suç 114 vaka ile tecavüz suçudur. Bu sayının toplam suça oranı %21'dir. Tecavüz suçunun 54'ü Sivas'ta, 37'si Tokat'ta, 13'ü Amasya'da ve 10'u Karahisar-ı Şarkî'de işlenmiştir. Oran olarak 3. sırada yer alan suç %15 oranla ve 81 vaka sayısı ile hırsızlık suçudur. Bu suçun 30'u Sivas, 30'u Tokat, 9'u Amasya ve 12'si Karahisar-ı Şarkî'de işlenmiştir. Onu takiben 51 vaka sayısı ile darp ve cerh olayları 4. sırada yer almakta olup toplam suça oranı %9'dur. Yaralama vakalarının 17'si Sivas'ta, 10'u Tokat'ta, 12'si Amasya'da ve 12'si de Karahisar-ı Şarkî'de yaşanmıştır. Eşkîyalık vakalarının Sivas Vilayet genelinde sayısı 41 ve tüm suçlara oranı %7'dir. Eşkîyalık vakalarının 9'u Sivas, 9'u Tokat, 7'si Amasya ve 16'sı Karahisar-ı Şarkî'de meydana gelmiştir. Vilayet genelinde toplam 14 vaka kundaklama, 12 vaka teşhir-i silah, silah bulundurma, 6 vaka çocuk düşürme, 4 vaka katle teşebbüs, 3 vaka fuhuş ve 1'er vaka da hakaret, haneye tecavüz, rüşvet, kalpazanlık vakalarıdır.

#### 4. Sivas Vilayeti'nde İşlenen Suçlar

##### 4.1. Adam Öldürme

Yukarıdaki grafikten de anlaşılacağı üzere Sivas Vilayeti'nde incelenen dönemde işlenen suçlar arasında adam öldürme suçu en çok görülen suçtur. Tüm vilayette toplam 180 katli olayı yaşanmıştır. Vilayet dâhilinde yaşanan toplam 551 suçtan 180'i katli olayıdır. Bu sayı toplam vakanın %32'sini oluşturmaktadır. Adam öldürme anlamına gelen katli, 1858 tarihli Osmanlı Ceza Kanunnamesinde adam öldürme demek olan katli suçu, "gerek silah ile ve gerek tasmim

(zehirleme) ile ve gerek suret-i ahir ile bir şahsı idam itmektir” olarak tanımlanmıştır.<sup>20</sup> Osmanlı hukuk literatüründe “katl” kelimesi adam öldürme dışında ağır ceza gerektiren birçok suç için kullanılmış, bu nedenle burada “adam öldürme” ifadesi tercih edilmiştir. Ancak incelenen defterlerde “katl” kelimesi kullanılmıştır. 1858 tarihli Osmanlı Ceza Kanununda adam öldürme suçu suçun işleniş tarzına göre taammüden öldürme, gayri taammüden öldürme ve hataen öldürme olarak üçe ayrılmıştır.<sup>21</sup>

7 Aralık 1913 tarihinde Karahisar-ı Şarkî Sancağı'na tabi Suşehri Kazası'nın Ağvanis Köyü'nde Süleyman adlı kişi kayınpeder ve validesini görmek üzere köyde bulunan dükkâna gitmiştir. O sırada Ohannes adlı kişi tarafından dükkâna silahla saldırıda bulunulmuş, Süleyman'ın kayınbiraderi Halil hemen silaha sarılarak telaş halinde silahı ateşlemiştir. Halil'in tabancasından çıkan mermi Süleyman'ın sol böğrüne isabetle sağ cihetinden çıkmış ve Süleyman kurşun yarasıyla vefat etmiştir. Bu olay defterde hataen katl olarak kaydedilmiştir.<sup>22</sup> Benzer bir olay da 16 Mart 1913 tarihinde Tokat'ta yaşanmıştır. Gazi'nin evinde Gazi ve arkadaşı Musa oynarken Musa'nın elinde bulunan bıçak Gazi'nin sol baldırı üzerinden isabetle Gazi'yi yaralamıştır. Olaydan on beş gün sonra Gazi adındaki çocuk vefat etmiştir. Musa ise adliyeye teslim edilmiştir.<sup>23</sup> Hataen katl olarak kayıtlara geçen bir olay da Darende Kazası'nın bir köyünde yaşanmıştır. 11 Temmuz 1913 tarihli olayda maktul 12 yaşındaki Mahmut, 11 yaşında olan amca çocuğu Mehmet ile evlerinin kapısının önünde bir tabanca ile oynarken Mahmut hataen ölmüştür.<sup>24</sup> 12 Eylül 1913 tarihinde de Aziziye Kazası'nda bir “hataen katl” olayı yaşanmıştır. Verilen bilgiye göre “*bir papağanı vurmak üzere Hüseyin tarafından atılan revolver kurşunu ez kaza Murat'ın göğsüne isabet ederek derhal vefat eylediği mahallince icra kılınan tahkikattan anlaşılması ve akab-i vakada firar etmiş olan maznun takibe alınmıştır.*”<sup>25</sup>Olay defterde “katle sebebiyet” olarak kaydedilmiştir. Benzer şekilde Gürün Kazası'nın Şuğulzir mahallesinden Mendel Koçu oğlu Karakin, mahalleden Karabet mahdumu Haçin'i dut ağacı altında otururken kucakladıkları tüfeğin ateş alması neticesinde hataen katletmiştir.<sup>26</sup>

9 Nisan 1913 tarihinde Tokat Sancağı'na tabi Erbaa Kazası'nda Seyyid adlı kişi akşam karanlığında Sarıkaya yakınlarında köyüne gitmekte iken şahs-ı meçhul tarafından elinin iki yerinden bir aletle yaralanmış ve o civardaki iki yüz metre yüksekliğindeki bir kayadan aşağı itilerek vefat etmiştir.<sup>27</sup>

9 Nisan 1913 tarihinde Bünyan'da yaşanan bir katl olayının sebebi bir kız meselesidir. Olayda kasabadan Hacı Ahmed Efendi oğlu Şükrü ile kasabadan Cebeci oğlu Ahmed ve biraderi Haydar, Sağır Osman oğlu Ahmed, Beliz oğlu Mehmet, Durdu Mehmet ve biraderi İbrahim bir gece evvel bir kız meselesi yüzünden tartışma yaşamışlardır. Durdu Mehmet'in evinde gece iki

20 İbrahim Yılmaz, “Osmanlı Son Döneminde Adam Öldürme Suçu ve Soruşturma Usulleri”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 22, S. 2, İstanbul 2020, s. 740.

21 Yılmaz, “Osmanlı Son Döneminde Adam Öldürme Suçu ve Soruşturma Usulleri”, s. 741.

22 Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü Muhaberat ve Tensikat Müdürlüğü, *BOA., DH. EUM. MTK.* 28/5.. Bundan sonra *BOA., DH. EUM. MTK.*

23 *BOA., DH. EUM. EMN.* 28/27.

24 *BOA., DH. EUM. MTK.* 73/10.

25 *BOA., DH. EUM. EMN.* 65/6..

26 *BOA., DH. EUM. EMN.* 65/6..

27 *BOA., DH. EUM. EMN.* 28/27.

buçuk raddelerinde yaşanan tartışmada Şükrü, kama ile öldürülmüştür.<sup>28</sup>

Amasya Sancağı'na tabi Gümüşhacıköyü Kazası'nda 6 Nisan 1913 tarihinde bir miras meselesi yüzünden katli olayı yaşanmıştır. Kazanın Hacıyemen Mahallesi'nde oturan Dilsiz oğlu Mehmet ve Ahmed kardeşler miras meselesi yüzünden tartışmışlardır. Zira Ahmed baba Halil'in gayrimişru çocuğudur. Ancak baba mirasını nikâhlı eşinden olan oğlu Mehmet'e değil de gayrimenkulasından olan oğlu Ahmed'e bırakmak istemiştir. Mehmet, bu duruma sinirlenerek çıkan tartışmada bıçağını Ahmed'in göğsüne sokarak Ahmed'i cerh ve katli eylemiştir.<sup>29</sup> Miras meselesi yüzünden bir vaka da Amasya'da yaşanmıştır. Amasya'nın Zara Köyü'nden Musa Kebe oğlu Mehmet, aynı köyden Ahmed'i miras meselesinden tevellüd münaza neticesinde katletmiştir.<sup>30</sup>

13 Nisan 1913 tarihinde Köprü kazasının bir köyünde tarla meselesi yüzünden tartışma yaşanmıştır. Kart Osman oğlu İsmail, İbrahim, Ali oğlu Canbolad ve Zaver Bey zevcesi Atike ile Ali oğlu Canbolad, mahdumu İbrahim ve Zafer Beyoğlu İshak arasında tarla hududunu tecavüz meselesinden dolayı çıkan tartışmada Ali oğlu Canbolad başından taşla yaralanmış ve bunun üzerine evinden aldığı silahla Kart Osman oğlu İbrahim'i yaralamıştır. Çıkan arbede esnasında İsmail ve İshak'ın validesi Atike de aynı silahtan çıkan kurşunla öldürülmüşlerdir. Jandarma ve adliye memurları tarafından yakalanan katil İbrahim ile pederi yaralı Canbolad kasabaya götürülmekte iken Canbolad da başındaki yaradan müteessiren vefat etmiştir.<sup>31</sup> Benzer bir olayda da Tokat'ın Taşlık Köyü'nden Musa oğlu İshak arazi meselesinden mütevellid çıkan tartışmada katli edilmiştir.<sup>32</sup> 1 Nisan 1913 tarihinde ise Tokat'ın Niksar Kazası'nın bir köyünden Yandaş aynı köyden Arif zevcesi Nunuş'u hayvan mahsulatına zarar verdiği gerekçesiyle öldürmüştür.<sup>33</sup> Aynı kazanın Şahinli Köyü'nden Hacı İbrahim oğlu Osman, Tevfik, Ahmed ve Hasan aynı köyden İmamoğlu Erzincanlı Mustafa'yı suyolu meselesinden dolayı çıkan tartışmada kurşunla öldürmüşlerdir.<sup>34</sup>

19 Haziran 1913 tarihinde Aziziye Kazası'nın bir köyünde Ali oğlu Mehmet aynı köyden Battal Beyoğlu Hasan ile arazi sulama meselesi yüzünden kavga etmiş ve çıkan kavgada Hasan katledilmiştir. Olay defterde “*ekin sulamak meselesinden mütevellid tarafeyn arasında zuhur eden münazaada müteaddi Mehmet elindeki kürekle maktul Hasan Bey'in başından cerh ve darb ederek iki gün sonra müteessiren vefat ettiği memureyn-i adliyece mahallinde icra kılınan tahkikattan anlaşılmağa katil merkum derdestle cihet-i adliyeye teslim edilmiştir*” şeklinde ifade edilmiştir.<sup>35</sup>

22 Ağustos 1913 tarihinde Gürün'ün Cebeli Köyü'nden Kadir oğlu İsmail ve aynı köyden Hızır Çavuş oğlu Musa arasında namus meselesi yüzünden bir tartışma yaşanmış ve Musa öldürülmüştür. Yapılan izahata göre Musa köyde bulunmadığı bir sırada İsmail Musa'nın zevcesine sarkıntılık etmiş, bu nedenle aralarında çıkan tartışmada Musa, İsmail tarafından kurşunla yaralanarak öldürülmüştür.<sup>36</sup>

28 BOA., DH. EUM. EMN. 28/27.

29 BOA., DH. EUM. EMN. 28/27.

30 BOA., DH. EUM. EMN. 28/27.

31 BOA., DH. EUM. EMN. 28/27.

32 BOA., DH. EUM. EMN. 32/16..

33 BOA., DH. EUM. EMN. 28/27.

34 BOA., DH. EUM. EMN. 28/27.

35 BOA., DH. EUM. MTK. 73/10.

36 BOA., DH. EUM. EMN. 65/6..

Katli olayları akrabalar arasında da yaşanmıştır. Örneğin 17 Haziran 1913 tarihli Yenihan Kazası'nın Akvıran Köyü'nde yaşanan bir katli olayında amca Hasan Ağa, yeğeni Mustafa'yı darben katletmiştir. Mustafa, köyünde korucu bulunmak sebebiyle geceleyin dolaşmakta iken amcası müdür-i sabık Hasan Ağa tarafından darp ve başından sopa ile cerh edilmiş, Mustafa darptan müteessiren sekiz saat sonra vefat etmiştir. Olay Mustafa'nın eşi tarafından kolluk kuvvetlerine haber verilmiş, Hasan yakalanarak adliyeye teslim edilmiştir.<sup>37</sup>

Katli olaylarının ne şekilde gerçekleştirildiği defterlerde genellikle belirtilmiştir. 6 Temmuz 1913 tarihinde gerçekleşen bir katli olayının "mahnûkan" yani boğularak olduğu ifade edilmiştir. Kangal Kazası'nda yaşanan olayda Ahmet isimli kişi, eşi Ayşe'yi boğarak öldürmüştür.<sup>38</sup> Defterde olayın detayına ve sebebine dair bir bilgi verilmemiştir. Zile Kazası'nın Kızılöz Köyü'nden Yakup oğlu Şakir aynı köyden Ali oğlu Ali'yi bir çocuk tartışmasından dolayı "ihtinaken" yani boğarak öldürmüştür.<sup>39</sup> 15 Haziran 1913'te Hafik Kazası Kulköy Köyü'nde gerçekleşen bir katli olayının "salben" yani asarak öldürme olduğu anlaşılmaktadır. Olaya dair yapılan izahatta köyden Ağca oğlu Ali zevcesi Cennet'in gayrimeşru bir çocuğu olduğu ve bu çocuğu köydeki nehre attığı, bu olayın da köyde bulunan yedi kişi tarafından görüldüğü belirtilmiştir. Bu kişiler arasında köyün muhtarı, iki imamı ve nahiye naibi de bulunmaktadır. Anlaşıldığına göre bu kişiler tarafından Cennet üzerinde baskı oluşturulmuş ve Cennet kendini asarak öldürmüştür. Defterde olay "salben katli" olarak açıklanmıştır. Ve verilen izahatta yine bahsedilen kişilerin ifadelerinin alınarak adliyeye sevk edildikleri ve tutuklandıkları dile getirilmiştir.<sup>40</sup>

Defterlerde fail-i meçhul cinayetlere dair örnekler de bulunmaktadır. Örneğin 14 Haziran 1913 tarihinde Erbaa Kazası'nda yaşanan katli olayı fail-i meçhul bir vakadır. Değirmenli Köyü'nden Ali adlı bir kişi köyde eşkıyalık ve fuhuş olayının jandarmaya haber verilmesi ve olay yerinde çıkan silahlı çatışmada omuzundan aldığı kurşun yarasıyla vefat etmiştir. Bu olayda fail kısmına meçhul yazılmıştır. Yapılan izahatta failin belirlenmesine dair adliyece çalışma yürütüldüğü belirtilmiştir.<sup>41</sup> Bölgede fuhuş nedeniyle başka katli olayları da yaşanmıştır. Örneğin, Koçgiri Kazası'na bağlı Gökçebil Köyü'nden Kabas oğlu kerimesi Dursune'yi, "hanesi civarında bir hanede fuhşiyat icra etmesine karşı gelmelerinden mütevellid husumet üzerine Dursun ve Ali, maktuleyi balta ile katli etmişlerdir".<sup>42</sup>

#### 4.2. Eşkîyalık, Yol Kesme

"Eşkîya" kelimesi sözlükte "talihsiz, haylaz; haydut, yol kesen" anlamlarındaki "şaki" sözcüğünün çoğuludur. Osmanlı belgelerin de eşkıyalık ve yol kesme suçu "kat"-ı tarik" şeklinde ifade edilmiştir. Sözlükte de bu ifade yol kesicilik olarak tanımlanmaktadır.<sup>43</sup> Suç cetvellerinde de aynı ifade kullanılmıştır. Osmanlı Kanunnamelerinde bu suç için verilen cezalar, İslâm hukukuna uygun şekilde, idam, el-ayak kesme, sürgün, hapis ve kalebentlik gibi cezalar olmuştur. Cezasının

37 BOA., DH. EUM. MTK. 73/10.

38 BOA., DH. EUM. MTK. 73/10.

39 BOA., DH. EUM. EMN. 65/6..

40 BOA., DH. EUM. MTK. 73/10.

41 BOA., DH. EUM. MTK. 73/10.

42 BOA., DH. EUM. MTK. 73/10.

43 Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2005, s. 495.

belirlenmesinde elbette suçun işleniş tarzı, failin durumu gibi etkenler belirleyici olmuştur.<sup>44</sup>

Eşkîyalık, silahlı veya silahsız şekilde zor kullanarak yol kesme ve mala veya cana zarar verme şeklinde gerçekleşmektedir. Genellikle merkezi otorite boşluğu, ülke içerisindeki dâhili veya harici sebeplerle ortaya çıkan genelde silahla veya başka bir şekilde zor kullanmak suretiyle yol kesip baskın yaparak mala, cana tecavüz, kamu düzeni ve güvenliği ihlâl şeklinde gerçekleşir. Ekonomik ve sosyal bir takım problemlerle de ortaya çıkmaktadır.<sup>45</sup>

Sivas vilayetinde incelenen dönemde toplam 41 vaka kat-ı tarik vakasıdır. Bu sayının tüm suçlara oranı %7'dir. Eşkîyalık vakaları genellikle hırsızlık ve gasp maksatlı yapılmıştır. Ancak suçun normal hırsızlık suçu dışında toplum düzenini bozarak toplum aleyhine işlenmiş olma, toplumun huzuru, düzeni ve asayişini bozma gibi vasıfları nedeniyle hırsızlıktan daha ağır bir suç olduğu kabul edilmiştir.<sup>46</sup> Örneğin Tokat'ın Erbaa Kazası'nda yaşanan eşkîyalık olayında gayrimüslim üç kişi tarafından yine gayrimüslim üç kişinin yolları kesilmiş, silahlı olan saldırganlar eşya ve nakitlerini gasp ederek olay yerinden uzaklaşmışlardır. Olayın faillerinden Yanko adlı şahıs yakalanmış ancak diğerleri firar etmiştir.<sup>47</sup> Aziziye'de yaşanan bir vakada ise bir asker firarisinin eşkîyalık olaylarına karıştığı anlaşılmaktadır. Olaya dair verilen bilgiye göre Kırkısrak Köyü'nden tarik-i şekavette dolaşan asker firarisi Mehmet ve bir refiki, Gökün Köyü'nde kâtip Arif Bey'in yolunu keserek 300 lira parasını gasp etmişlerdir. Failler çıkarılan müfreze tarafından derdest edilerek evraklarıyla beraber adliyeye teslim edilmişlerdir.<sup>48</sup>

23 Kasım 1913'te Zara'nın Alakilise Köyü'nde yaşanan vakada kazanın Nasır köyünden Feyzullah oğlu Mehmed ve refiki Zaim oğlu Halil, Konya Vilayeti'nden bu köye gelmekte olan bir şahsın önüne çıkarak eşyalarını gasp etmişlerdir. Olaya dair verilen izahatta "*müteaddiler Alakilise civarında Erzincan'dan gelmekte bulunan müteaddi-i aleyhin önüne müsellahen geçerek nükud ve eşyasını gasp eyledikleri vaki olan müracaattan anlaşılmağa şahs-ı merkuman derdestle bu babdaki evrakıyla maan cihet-i adliyeye tevdi ve teslim edilmiştir*" ifadelerine yer verilmiştir.<sup>49</sup>

8 Eylül 1913 tarihinde Merzifon'un Gümüşhacıköy kazası üzerindeki şose yolda köye bir buçuk saatlik mesafede üç meçhul kişi, köye gitmekte olan dört kişinin önünü keserek eşya ve nakitlerini gasp etmişlerdir. Ancak failer yakalanamamıştır.<sup>50</sup> 14 Aralık 1913'te Zile Kazası'nda da benzer olay yaşanmış, Çördük Köyü yakınlarında Maşad Köyü'nden İmam oğlu Hacı Ömer ve biraderi Ahmet, Yozgat'ın bir köyünden olduğu anlaşılan Kavacı oğlu Ömer'in yolunu keserek nükud ve eşyasını ahz ve gasp eylemişlerdir.<sup>51</sup>

44 Esra Yakut, "Osmanlı Hukukunda Bir Suç Olarak Eşkîyalık ve Cezalandırılması", *Kebikeç*, S. 33, Ankara 2012, s. 21-22 vd.

45 Volkan Ertürk, "XVI. Yüzyılın İkinci Yarısında Vize Sancağında Eşkîyalık Faaliyetleri (1553-1574)", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, Çanakkale 2012, S. 12, s. 98.

46 Abdülkadir Gül, "Osmanlı Taşrasında Suç ve Suçlular (1919 Ocak Ayı Erzincan Sancağı Örneği, *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 17, S. 1-2, Erzincan 2013, s. 44.

47 *BOA., DH. EUM. EMN. 65/6.*

48 *BOA., DH. EUM. EMN. 65/6.*

49 *BOA., DH. EUM. MTK. 28/5.*

50 *BOA., DH. EUM. EMN. 65/6.*

51 *BOA., DH. EUM. EMN. 58/21.*

17 Nisan 1913'te Tokat Sancağında yaşanan eşkıyalık vakasında Artukabad'ın bir köyünden olan Şükrü ve refiki Veli adındaki iki kişinin Karabacak oğlu Aram ve çobanının önünü keserek nakit ve eşyalarını gasp ettikleri anlaşılmaktadır. Verilen malumatta “*mütecasir-i merkuman müsellahen ve leylem tarik-i âmda müteaddi-i aleyhin önlerine çıkararak nü kud ve eşyalarını ahz ve gasp eyledikleri icra kılınan tahkikatla derdest edilen mütecasir şükrüniün bedeninde zuhur eden emvalden anlaşılmış ve olbabdaki evrakıyla cihet-i adliyyeye teslim kılınmıştır*” ifadeleri yer almaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere failler geceleyin fiili silahlı bir şekilde gerçekleştirmişler ve yakalandıklarında gasp ettikleri eşya ve para üzerlerinden çıkmıştır. Fiilin gerçekleşmesinden dört gün sonra yakalanan failler adliyyeye teslim edilmiştir.<sup>52</sup>

### 4.3. Tecavüz

İslam hukukunda, nikâhsız cinsel ilişki kişinin rızası olup olmadığına bakılmaksızın zina olarak değerlendirilmiştir. Bu anlayışta İslam'ın nesebi koruma amacını gözettiği anlaşılmaktadır. Tecavüz suçu Osmanlı hukukunda da kişinin özgürlüğüne yapılan bir saldırı olarak değerlendirilmiş ve cinayet suçları arasına dâhil edilmiştir.<sup>53</sup> Hukuksal düzenlemede tecavüz suçu için farklı cezai yaptırımların uygulandığı anlaşılmaktadır. Bu cezalar genellikle, dayak, burun ve kulak kesme, alın dağlama gibi bedenî cezalar ile kürek, teşhir, hapis, ölüm, para veya sürgün cezası şeklinde belirlenmiştir.<sup>54</sup> Tanzimat sonrası dönemde ise, 1858 tarihli Ceza kanunnamesi ile daha çok kürek, hapis gibi cezaların uygulandığı görülmektedir.<sup>55</sup>

Tecavüz suçu mağdur edilen kişinin durumuna göre farklı ifadelerle hukuki metinlerde yer almıştır. İncelenen defterlerde “fi'l-i şenî”, “cebren fi'-i şenî”, “izale-i bîkr”, “cebren izale-i bîkr”, “cebren fi'-i şenî-i livâta” gibi tabirler kullanılmıştır. Tecavüz suçu eğer evlenmemiş bir kıza karşı işlenmiş ise buna bekâreti bozma manasında izale-i bîkr denmiş, evli veya dul bir kadına karşı işlenmiş ise utanılacak işler manasında fi'il-i şen'i denmiştir. Eğer tecavüz zor kullanılarak yapılmışsa cebren fi'il-i şen'i ifadesi ile belirtilmiştir. Tecavüz mağduru bir erkek ise buna da fiil-i şen'i livata denmiştir.<sup>56</sup>

Sivas'ta incelenen dönemde en çok işlenen suçlardan biri tecavüz suçudur. Sivas vilayeti genelinde 114 tecavüz vakası yaşanmış, bunun 54'ü Sivas Sancağı'nda, 37'si Tokat Sancağı'nda, 13'ü Amasya Sancağı'nda ve 10'u Karahisar-ı Şarkî Sancağı'nda işlenmiştir.

Yukarıda izah edildiği üzere bekâr bir kıza karşı işlenen tecavüz suçu kayıtlarda “izale-i bîkr” şeklinde yer almıştır. Örneğin 10 Temmuz 1913 tarihinde Gürün Kazası'nda yaşanan bir tecavüz vakasında Ayşe adında 11 yaşındaki bir çocuğun cebren kaçırılarak tecavüze uğradığı anlaşılmaktadır. Ayşe köyü yakınlarında hayvan otlatmakta iken Vahap ve Kadir adındaki iki kişi tarafından kaçırılmış, “*Vahab'ın muavenetiyle Kadir tarafından cebren bîkrinin izale eylendiği*”

52 BOA., DH. EUM. EMN. 32/16.

53 Fatih Öztöp, *II. Meşrutiyet Döneminde Aydın Vilayetinde Sosyal Yapı ve Adli Vaziyet (1908-1916)*, s. 122.

54 Ahmet Aksın, Emrah Maral, “Osmanlı Devletinde Irza ve Namusa Yönelik İşlenen Suçlar ve Uygulanan Cezalar (1789-1850)”, *II. Türk Hukuku Tarihi Kongresi Bildirileri*, s. 820. [https://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=osmanli-devletinde-irza-ve-namusa-yonelik-islenen-suclar-ve-uygulanan-cezalar-\(1789-1850\)\\_ahmet-aksin-emrah-maral.pdf](https://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=osmanli-devletinde-irza-ve-namusa-yonelik-islenen-suclar-ve-uygulanan-cezalar-(1789-1850)_ahmet-aksin-emrah-maral.pdf).

55 Belkıs Konan, “Osmanlı Hukukunda Tecavüz Suçu”, *OTAM*, C. 29, S.29, Ankara 2011, s. 149.

56 Faruk Kurtuluş, *Suç Cetvellerine Göre II. Meşrutiyet Döneminde Diyarbakir Vilayetinde Cinayet Suçları ve Failleri 1912-1917 (R.1328-1333)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ağrı 2019, s. 79.



anlaşılmıştır. İki fail firar etmişler ve kolluk kuvvetlerince takibata alınmışlardır.<sup>57</sup> Küçük yaştaki çocuklara karşı işlenen tecavüz suçunun azımsanmayacak derecede olduğu anlaşılmaktadır. Başka bir örnek de 3 yaşındaki bir çocuğun bekâretinin bozulduğu anlatılmaktadır. Olay Koyulhisar'ın bir köyünde yaşanmıştır. Failler, köyden Hamdi ve eşi Ayşe'dir. Yapılan izahatta olayın nedeni anlatılmamakla birlikte olayda bir karı kocanın suçlu olması kin ve nefretle hareket edildiğini akla getirmektedir. Huriye adında 3 yaşındaki çocuğu kucağına alan failler suçu bu şekilde işlemişlerdir.<sup>58</sup> Defterlerde yalnızca çocuk değil genç kızlara karşı da izale-i biki suçunun işlendiği çok örneğe rastlamak mümkün. Mesela 1 Haziran 1913 tarihinde Kangal'ın Fatmaviran Köyü'nden Nebi, aynı köyden Mustafa'nın kızı Gülnaz'a cebren tecavüzde bulunmuştur.<sup>59</sup>

Defterlerde yer alan tecavüz vakalarında erkek çocuğa karşı işlenen cinsel istismarın da oldukça fazla olduğu dikkat çekmektedir. Vakaların nerdeyse yarısına yakını livatadır. Genellikle de küçük yaştaki erkek çocukların bu tür bir muameleye tabi tutuldukları anlaşılmaktadır. Örneğin, Zile'de yaşanan bir tecavüz vakasında tecavüze uğrayan çocuk 5 yaşındaki bir erkek çocuğudur. Zile'nin bir köyünde Mustafa adlı kişi, aynı köyden 5 yaşındaki Kara Mehmet oğlu İbrahim mahdumu Abbas'ı "bi'l-iğfal hanesi ahırına götürüp cebren fi'l-i livata icra eylemiştir.<sup>60</sup> Tokat'ta da Cemaleddin mahallesinden Çamurlu oğlu Ethem mahdumu Mehmet, Dere mahallesinde ikamet etmekte olan Kirkor oğlu Ohannes tarafından tecavüze uğramıştır. Mahalle arasındaki kademhaneye girdiği sırada böyle bir kötülükle karşılaşan mağdur Mehmet 15 yaşındadır.<sup>61</sup> Merzifon'un Hacı Hasan mahallesinden Lütfü ise 13 yaşında olan Ohannes'i geceleyin ve tehditle evine götürerek "fil-i şen-i livata" icra eylemiştir.<sup>62</sup> Zara kasabasından ve Bektaş oğullarından Mehmet bin Bekir Çavuş, Karacaviran Nahiyesi'nin Alişan Bey Ağılı Köyü'nden 14 yaşındaki Kakü oğlu Mahmut'a "geceleyin kasaba derununda harabelikte livata etmiş devriye memuru tarafından görülerek derdest edilmiş ve tutulan zabtıyla adliyeye tevdi ve teslim edilmiştir".<sup>63</sup> Anderyas Kasabası'nın Aşağı Orman mahallesindeki kahvehanede çırak olarak çalışan 12 yaşındaki çocuk kahvede oyun oynadıktan sonra yarı sarhoş olan iki kişi tarafından tecavüze uğramıştır. Doktor raporuyla doğrulan olay sonrası failler yakalanarak adliyeye teslim edilmiştir.<sup>64</sup>

Daha büyük yaş grubundaki erkeklerin de tecavüz olayına mazur kaldıklarına dair örnekler de sık rastlanılmaktadır. Örneğin Amasya Sancağı'na tabi Gümüşhacıköy Kazası'nda 28 Aralık 1913'te yaşanan bir vakada Ceri ve Sıddık adındaki iki kişi, Bademli karyesinden 18 yaşında olan Ali'ye tecavüzde bulunmuşlardır. Verilen malumata göre Ali, faillerin evinde misafir olarak kalmaktadır. Geceleyin ev sahibi Mesut ve refiki Ceri, geceleyin cebri bir surette Ali'ye cinsel istismarda bulunmuşlardır. Ali'nin şikâyeti üzerine derhal failler yakalanmış ve adliyeye teslim edilmiştir.<sup>65</sup> Zile'de yaşanan başka bir vakada da Kavak Köyü'nden Palanın oğlu Hüseyin beraberindeki yedi kişi ile birlikte köyden Demirci oğlu Necip'e geceleyin kırdı uyumakta iken

57 BOA., DH. EUM. MTK. 73/10.

58 BOA., DH. EUM. MTK. 73/10.

59 BOA., DH. EUM. MTK. 73/10.

60 BOA., DH. EUM. EMN 58/21.

61 BOA., DH. EUM. EMN 39/9.

62 BOA., DH. EUM. MTK. 21/15.

63 BOA., DH. EUM. MTK. 32/17.

64 BOA., DH. EUM. MTK. 21/15.

65 BOA., DH. EUM. EMN 58/21.

cebren tecavüzde bulunmuşlardır.<sup>66</sup>

Defterlere evli kadınlara karşı işlenen tecavüz vakaları da yansımıştır. Aziziye'nin Bostanlık Köyü'nden Nazif oğlu Musa, Emir Bey, Muharrem, Ali ve İsmail adındaki beş kişi köyden Ali oğlu İsmail'in eşi Elife'ye geceleyin evine girip kaçırmak suretiyle tecavüzde bulunmuşlardır.<sup>67</sup> Yıldızeli'nin Yakup Köyü'nden Ali, aynı köyden Kara Ali oğlu Hasan zevcesi Esm'e'yi pancar toplamakta iken cebri surette kaçırmış ve tecavüzde bulunmuştur. İşlenen suç kayıtlara “*cebren menkuha firarı ve cebren fil-i şeni*” şeklinde geçmiştir. Mağdurun eşi Hasan'ın şikâyeti üzerine yakalanan fail Ali, Esm'e'nin şikâyetini geri çekmesi üzerine serbest bırakılmıştır.<sup>68</sup>

Husumet nedeniyle de tecavüz vakaları yaşanmıştır. Mesela Karahisar-ı Şarkî Sancağı'na tabi Koyulhisar Kazası'nda yaşayan Pembe Hatun, daha önce eşi Osman ve köylüsü olan Mehmet Ali arasında yaşanan tartışma nedeniyle tecavüze uğramıştır. Olaya dair yapılan izahatta “*mezburenin zevci Osman ile müteaddi Mehmed Ali miyanelerinde daha önce cereyan eden husumet neticesi olarak merhum Mehmed Ali'nin mezbureye karye civarında cebren fi'l-i şeni icra eylediği ifadatı vakia ve tabip tarafından mehuz rapor ile tahakkuk eylemesine mebni adliyece tahkikat cereyan etmektedir*” ifadelerine yer verilmiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere Ali, husumetlisi Osman'ın eşini kin ve nefret duyguları ile kaçırarak kadına tecavüz etmiştir. Olay doktor tarafından durumun raporlanması ile adliyeye intikal etmiştir.<sup>69</sup> Bir tecavüz vakası sonrasında ise mağdurun hamileliğinin sonlandığı anlaşılmaktadır. Bünyan'da yaşanan vakada İsmail, Kadir ve Eşref adındaki üç kişi eşi hapisanede olan Ayşe'nin evine geceleyin zorla girmişler ve kadına tecavüzde bulunmuşlardır. Olay esnasında hamile olan kadının çocuğunu bu olay sonrasında düşürdüğü anlaşılmaktadır.<sup>70</sup>

#### 4.4. Cebren kız kaçırma

Çok eski dönemlerden itibaren Türk tarihinde kız kaçırma vakalarının görüldüğü bilinmektedir. Bu vakalar genellikle başlık parası veremeyecek durumda olan kişiler tarafından gerçekleştirilmiştir. Yani genellikle evlenme amaçlı kız kaçırma olaylarına rastlanmaktadır. Ancak her kız kaçırma vakasında aynı amacın güdülmediği de bir gerçektir. Tecavüz etmek veya intikam almak gibi nedenlerle de kız kaçırma suçunun işlendiği durumlar olmuştur. 1858 tarihli Ceza Kanunnamesi'nde kız kaçırma suçunun cezası mağdurun yaşına veya bekâr olup olmadığına göre değişmektedir. Kaçırılan kız on beş yaşından küçük ise kürek cezası, büyük ise iki veya üç yıl hapis cezası verilmektedir. Evli bir kadının kaçırılması söz konusu ise bir yıla kadar kürek cezası verilmektedir.<sup>71</sup> İncelenen defterlerde bu suç için genellikle “kız kaçırma”, “cebren kız kaçırma”, “nekahil-i iyâl kaçırma”, “nikâhlı karı kaçırma” gibi ifadeler kullanılmıştır. Sivas'ta incelenen dönemde 41 kız kaçırma vakası yaşanmıştır. Bunun 26'sı Sivas Sancağı'nda, 4'ü Tokat Sancağı'nda, 8'i Amasya Sancağı'nda ve 3'ü Karahisar-ı Şarkî Sancağı'nda işlenmiştir.

Tokat'ın Reşadiye Kazası'nda 9 Şubat 1914 tarihinde cebren kız kaçırma olayı yaşanmıştır. İmamoğlu Salih kızı Güllü ile kendi köyüne giderken, Çolak Halil oğlu Mustafa, İlyas oğlu Ali, Hasan ve biraderi Salih ve Dursun adındaki beş kişi tarafından zorla kaçırılmış ve tecavüze

66 BOA., DH. EUM. EMN 39/9.

67 BOA., DH. EUM. EMN 58/21.

68 BOA., DH. EUM. EMN. 41/22.

69 BOA., DH. EUM. EMN 58/21.

70 BOA., DH. EUM. EMN 39/9.

71 Taşdemir, .a.g.t., s. 141-142. Öztop, a.g.t., s. 113-114-115.

uğramıştır. Yapılan şikâyet sonrası faillerin tümü yakalanmış ve adliyeye teslim edilmiştir.<sup>72</sup> Aziziye'nin Dilciler Köyü'nde de benzer şekilde bir kız kaçırma vakası yaşanmıştır. 29 Kasım 1913 tarihinde yaşanan olayda köyden Mehmet oğlu Süleyman, refikleri Hamit ve Ahmet, köyden Döndü kızı Sultan'ı geceleyin evde yalnız olduğu bir sırada zorla kaçırmışlardır. Faillerden yalnızca Süleyman yakalanırken diğerleri firar etmişlerdir.<sup>73</sup> Yine Aziziye'de 11 Aralık 1913'te eşinin evde bulunmamasından istifade ile bir kadın zorla kaçırılmıştır. Karapınar Köyü'nden Ali, aynı köyden Bekir oğlu Ahmet'in zevcesi Zeynep'i "*zevcinin bulunmamasından bi'l-istifade*" geceleyin kaçırmışlardır. Olaya dair verilen malumatta henüz yakalanamayan failler için kolluk kuvvetleri takibatta oldukları bilgisi verilmiştir.<sup>74</sup> Aziziye'nin Kuşçu Köyü'nde ise benzer şekilde Çam Ali oğlu Kırca Mehmet zevcesi Şer'ife, Hasan oğlu Kara Ahmet ve Mahmut zevcesi Elife tarafından kaçırılmıştır. Bir kadının da fail olması akla olayın bir düşmanlık nedeni ile yapıldığı fikrini getirmektedir.<sup>75</sup>

Defterlerde cebren kız kaçırma vakalarında bazen tarafların anlaşıkaları kayıtlara yansımıştır. Örneğin Reşadiye'nin Gökdere Köyü'nden İmamoğlu Salih kızı İslam babasının vefatı üzerine köye giderken yolda Mustafa, Hasan ve biraderi Abidin tarafından zorla kaçırılmıştır. Yapılan şikâyet üzerine yakalanan failler daha sonra tarafların kendi aralarında anlaşmaları üzerine serbest bırakılmışlardır.<sup>76</sup> Aziziye'de nin yaşanan kız kaçırma olayında ise kaçırılan kız bekâretinin alınması nedeniyle suçu işleyen kişiyle evlendirilmiştir. Verilen malumata göre Zühdü oğlu Ahmet, bir iki seneden beri Zöhre'nin pederi Hacı Mehmet Ağa'nın hanesinde hizmetkârlıkta bulunmaktadır. Bu fırsattan istifade gecenin birinde refikleriyle birlikte işgal ettiği Zöhre'yi kaçırmıştır. Zöhre'nin bekâretini alan Ahmet, şikâyet edilmiş ancak daha sonra tarafların velileri aralarında anlaşmışlardır. Bu anlaşma gereği Zöhre Ahmet ile evlendirilmiştir.<sup>77</sup>

#### 4.5. Darp ve cerh

Darp ve cerh vakaları yaralanmalara sebep olunan durumlardır. Bu suçun cezası mağdurun aldığı yaranın niteliğine göre verilmektedir. Yaralanma büyük ise cinayet veya cünha, daha küçük ise kabahat suçları arasında sayılmıştır. Suçlu kişinin suçu ne maksatla işlediği de suçun sınıflandırılmasında belirleyici bir unsur olmuştur. Eğer suç önceden tasarlanarak işlendi ise sonucu ne olursa olsun cinayet olarak değerlendirilirken, tasarlanmayan ve hafif yaralanmalar ile işlenen suçlar kabahat veya cünha olarak sınıflandırılmıştır.<sup>78</sup> Sivas'ta incelenen dönemde 51 suç darp ve cerh suçudur. Bunun 9'u Sivas Sancağı'nda, 9'u Tokat Sancağı'nda, 7'si Amasya Sancağı'nda ve 16'sı Karahisar-ı Şarkî Sancağı'nda işlenmiştir.

Yaralama vakalarında katl kastıyla yapılan vakaların bir hayli fazla olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin, Yıldızeli'nde 24 Ağustos 1913 tarihinde yaşanan bir olayda Nevruz Köyü'nde yaşayan Bekir oğlu Mehmet, çocukları Recep, Osman ve İsmail ile kardeşi Mustafa çavuş ve Ali adlarındaki altı kişi aynı köyden tartışıkları Osman'ın kızı Fatma'yı yaralamışlardır. 12 yaşında olan Fatma

72 BOA., DH. EUM. MTK. 21/15.

73 BOA., DH. EUM. MTK. 28/5.

74 BOA., DH. EUM. MTK. 28/5.

75 BOA., DH. EUM. MTK. 28/5.

76 BOA., DH. EUM. MTK. 32/17.

77 BOA., DH. EUM. MTK. 73/10.

78 Öztop, a.g.t., s. 141.

tartışma esnasında başına isabet eden kurşun ile yaralanmıştır. Verilen malumatta yaranın ağır olduğu belirtilmiş ve defterin suç kısmında vakanın “*katl kasdıyla teşhir-i silah ve cerh*” olarak belirtilmiştir.<sup>79</sup> 31 Ocak 1914 tarihinde Amasya Sancak merkezinde yaşanan bir vakada da yine katl kasdıyla cerh söz konusudur. Tarla meselesi yüzünden Şeyh coi? Mahallesiinden Hakkı'nın oğullarından Mustafa'nın oğlu Mehmet ile Hızır Paşa Mahallesiinden Ahmet'in oğlu Ahmet arasında yaşanan kavgada Mehmet, tüfekte Ahmet'i yaralamıştır. Olayın ardından yakalanan Mehmet, adliyeye teslim edilmiştir.<sup>80</sup> Yine Amasya'da meydana mevkiinde yaşanan bir yaralama olayında katletmek kastı vardır. Amasya'nın Hızır Paşa mahallesiinden Tavacı İbrahim oğlu otuz yaşlarında olan Veli, aynı mahalleden Çorumlu oğlu Şükrü ve Oruç oğlu Yunus'u yaralamıştır. Yapılan izahat, “*müteaddi ve müteaddi-i aleyhler meyhanede birlikte işret edip hanelerine avdetleri esnasında kasabaya yarım saat mesafede vaki Meydan Kaptanı mahallesiine takriblerinde beynlerinde oluşan münazaa üzerine müteaddi-i merkum Veli mahturen hâsıl bulunduğu revolverini müteaddi-i alyhadan Yunusa katl kasdıyla üç dört defa endaht eylemiş ve fail-i mansurun men-i husulü için aralarına giren Şükrü'nün kolu Veli'nin kurşunuyla mahruc olmak suretiyle fail-i katl kuvveden file çıkamamış ve mütecasir akab-i vakada firar etmiş ise de polisler tarafından bi't-takip yakalanmışlar*” şeklindedir. Buradan da anlaşılacağı üzere olay meyhanede eğlendikten sonra tarafların sarhoş olduğu bir esnada gerçekleşmiş; Veli, yanındaki tabancasını Yunus'a yöneltmiş ve araya giren Şükrü de kurşunlardan yara almıştır. Olay akabinde Veli polis takibi sonucu yakalanmıştır.<sup>81</sup>

Yaralama vakalarının çoğu tarla sulama, arazi anlaşmazlığı gibi kırsal bölgelerde yaşanan anlaşmazlıklar neticesinde gerçekleşmiştir. Örneğin, 6 Temmuz 1913'te Suşehri'nin bir köyünde Mustafa oğlu Osman ve Halil ile aynı köyden Ahmet, tarla sulama meselesinden dolayı tartışmışlar, taraflardan Osman kurşunla diğeri ise sopa ile darp neticesinde yaralanmıştır.<sup>82</sup> Yine Suşehri'nde 13 Temmuz 1913'te bir tarla sulama meselesinden dolayı yarama vakası yaşanmıştır. Olay gayrimüslim üç vatandaş arasında yaşanmış, bunlardan Leon isabet eden kurşunla ölmüştür. Kırkor ise olay esnasında yalnızca yara almıştır.<sup>83</sup> Yıldızeli Kazası'nda yaşanan yaralama vakasının sebebi ise hayvan sulama meselesidir. Kazanın Delikkaya Köyü'nden Nasuh oğlu Mehmet ve Kurtoğlu Hasan'ın fail olduğu ancak yaralanan şahısların adının belirtilmediği olaya dair verilen malumatta “*öküzlerini sulamaktalar iken hayvanların yekdiğerleriyle vuruşmalarından dolayı miyanelerinde vuku bulan münazaada hâsıl oldukları kamalarla birbirlerini tehlikeli surette cerh eyledikleri ihbar kılınmıştır*” açıklaması yapılmıştır.<sup>84</sup>

Taciz olayları neticesinde meydana gelen yaralanma hadiseleri de defterlere yansımıştır. Zile'de yaşanan bir taciz olayı bu türden bir vakadır. Olay Zile merkezinde, Hacı Eyüb oğlu Hacı'nın Kethüda mahallesiinden Oğlakçı oğlu İbrahim'e tecavüze teşebbüs etmesi neticesinde vuku bulmuştur. Hacı, bu teşebbüsü sırasında kurşunla sol kolundan tehlikeli bir surette yaralanmıştır.<sup>85</sup>

---

79 BOA., DH. EUM. EMN. 65/6.

80 BOA., DH. EUM. MTK. 21/15.

81 BOA., DH. EUM. EMN 58/21.

82 BOA., DH. EUM. MTK. 73/10.

83 BOA., DH. EUM. MTK. 73/10.

84 BOA., DH. EUM. MTK. 21/15.

85 BOA., DH. EUM. MTK. 28/5.

#### 4.6. Hırsızlık/Gasp

Osmanlı Devleti'nde hırsızlık suçu "sirkat" kelimesi ile ifade edilmiştir. Sözlükte bu kelime "çalma, çalınma" manasına gelmektedir.<sup>86</sup> Bu suç hukuk literatüründe başkasına ait bir malın sahibinin rızası hilafına mülk edinme kastıyla muhafaza edildiği yerden gizlice alınması olarak açıklanmaktadır.<sup>87</sup> Osmanlı hukukunda hırsızlık suçu mahiyetine göre cünha veya cinayet olarak değerlendirilmiştir. Gece vakti, iki veya daha fazla kişi tarafından işlenmesi, faillerden birinin veya daha fazlasının silahlı ve olay esnasında şiddet ve silah kullanması hırsızlık suçunun cinayet kapsamında nitelendirilmesine yol açmıştır.

Hırsızlık olayı bir hane veya müştemilat fark etmeksizin içinde insan bulunan bir yere duvar delmek, merdiven kullanmak, kapıyı zorlayarak veya anahtarla girmek şeklinde gerçekleştirildiyse de cinayet olarak değerlendirilmiştir. Bu durumda suçluya müebbet kürek cezası verilir. Hırsızlık eylemi geceleyin bir veya daha fazla kişiyle insan oturur bir yer veya mabette gerçekleşmiş ise; gündüz yine insan oturur bir mahalde fakat silahlı yapılmış ise suç cünha kapsamında sayılmıştır. Hırsız görevli bir hizmetli olup efendisinin evine gelen birinin bir şeyini çaldı ise veya efendisiyle beraber gittikleri yerde bir şey çaldı ise, esnaf ve bunların adamları kendilerine emanet edilen bir şeyin tamamını veya bir kısmını çaldı ise bu tür hırsızlıklar da cünha niteliğindedir ve suçu işleyen hapis cezasına çarptırılır.<sup>88</sup>

Sivas'ta incelenen dönemde 81 suç darp ve cerh suçudur. Bunun 30'u Sivas Sancağı'nda, 30'u Tokat Sancağı'nda, 9'u Amasya Sancağı'nda ve 12'si Karahisar-ı Şarkî Sancağı'nda işlenmiştir.

Hırsızlık suçu genellikle geceleyin, ev, dükkân, ahır gibi yerlere duvar delerek, anahtar uydurarak, kapı kırarak gerçekleştirilmiştir. Örneğin Bünyan'ın Palas Köyü'nden Eyüb oğlu Yusuf ve Ahmet oğlu Mustafa, aynı köyden Porsuk oğlu Mehmet'in evine geceleyin ev sahibinin evde bulunmadığı bir sırada evin duvarını delmek suretiyle girmişlerdir. Birtakım ev eşyasını çalan hırsızlar daha sonra yakalanmış ve adliyeye sevk edilmişlerdir.<sup>89</sup> Gürün Kazası'nda da benzer şekilde duvar delmek suretiyle bir hırsızlık vakası yaşanmıştır. 16 Ocak 1914'te meydana gelen vakada Kasabanın Şuğulzir mahallesinden Sirob, biraderinin zevcesi Losya ve Şişeci oğlu Artin, mahalleden Kirkoryan Salomon Efendi'nin evine evin duvarını delmek suretiyle girerek evde bulunan eşyaları çalmışlardır.<sup>90</sup>

Hayvan hırsızlığı ile ilgili vakalar da incelenen defterlere yansımıştır. Vezirköprü Kazası'na bağlı Boğa Köyü'nden Kara Ahmet oğlu Mustafa'nın bir çift öküzü meçhul kişi veya kişiler tarafından çalınmıştır. Şahıslar geceleyin Mustafa'nın ahırının kapı kilidini kırarak bu eylemi gerçekleştirmişler yapılan şikâyet üzerine inceleme başlatılmıştır.<sup>91</sup> Yine Vezirköprü'de bir hayvan sirkati de Toprak Köyü'nde yaşanmıştır. Köyde "leylem saat sekiz raddelerinde Serkez oğlu Hızır ahır kapısındaki frengi balta ile sökmek suretiyle açılıp bir çift öküzü sirkat edilmiş" tir. Hayvanları

86 Devellioğlu, *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lügat*, s. 957.

87 Suha Oğuz Baytimur, "Osmanlı Devletinde Hırsızlık Suçları Ve Uygulanan Cezalar (1789-1839)", *Studies Of The Ottoman Domain*, C. 8, S. 15, Burdur 2018, s. 92.

88 Fatih Öztop, Demet Karasu, "Ceraim-i Umumiye Cetvellerine Göre Kudüs Sancağında "Hırsızlık" Suçları ve Failleri (R.1329 / 1913-1914)", *Asia Minor Studies*, C. 5, S. 10, Kilis 2017, s. 115-116.

89 BOA., DH. EUM. MTK. 73/10.

90 BOA., DH. EUM. MTK. 21/15.

91 BOA., DH. EUM. EMN. 28/27.

çalın kişi bu olayda da belli olmayıp deftere meçhul olarak kaydedilmiştir.<sup>92</sup> Andiryas Kasabası'ndan Adem Ağa ve biraderinin de küçük baş hayvanları çalınmıştır. Adem Ağa ve biraderinin Andiryas toprağında ve kasabaya üç çeyrek saat mesafede bulunan çiftlikte bulunan ağılından on adet koyunu meçhul kişilerce çalınmıştır. Yapılan inceleme sonrası koyunların çalındıktan sonra Koyulhisar'ın Ağılıyazı Köyü'ne götürüldüğü ve faillerin de bu köyden Mahzur oğlu Hacı Ahmet ve biraderzadesi olduğu anlaşılmıştır. Failler yakalanarak adliyeye teslim edilmiştir.<sup>93</sup>

Aziziye'nin Karamakas Köyü'nde yaşanan bir olayda ise anahtar taklit etmek suretiyle gerçekleşen bir hırsızlık vakası yaşanmıştır. 14 Aralık 1914 tarihinde Karamakas Köyü'nden Hacı Şer'if'e ait evin kapı anahtarını taklit ederek geceleyin eve giren İsmail oğlu Halil ve Mustafa oğlu Yusuf buradan bir adet kilim sirkat etmişlerdir.<sup>94</sup> Kilit taklit edilerek yaşanan bir hırsızlık vakası daha Aziziye'de yaşanmıştır. Kasaba merkezinde yaşanan olayda kasabadan Mahmut Usta oğlu Bakkal Osman, kasabadan Çerkez İbrahim'in bakkal dükkânına anahtar taklit ederek girmişler ve dükkândan sekiz yüz kuruş nakit para çalmışlardır. Yakalanan fail adliyeye teslim edilmiştir.<sup>95</sup>

Tokat Sancağı'na tabi Reşadiye Kazası'nda 24 Ocak 1914 tarihinde yaşanan hırsızlık vakası bir devlet dairesinde yaşanmıştır. Verilen malumata göre Reşadiye Kazası sandık emini Ahmet Efendi, Reşadiye kazası hükümet dairesi dâhilinde bulunan sandık odasına girerek sandığı kırmış ve içerisinde bulunan 41000 kuruş nakidi almıştır. Olay, yapılan tetkikat ve tahkikat üzerine anlaşılmıştır.<sup>96</sup> Tokat'ta devlet dairesinde yaşanan başka hırsızlık olayları da olmuştur. Olay Tokat sancak merkez hapishanesinde yaşanmıştır. Müebbeden kürek cezasına mahkûm Selim Çavuş ve beş seneye mahkûm Turhallı Hacı ve Ali adlı kişilerin fail olarak bulunduğu vakada Selim Çavuş'un mahbus bulunduğu Tokat hapishanesinin ambarının duvarını delerek mevcut kama ve revolverleri çaldığı belirtilmiştir. Zaten mahkûm olan failer hakkında işlem başlatılmıştır.<sup>97</sup> 2 Nisan 1913 tarihinde ise Kangal'ın Karahisar-ı atik Köyü'nün camiinde bulunan kilimler Kayapınar Köyü'nden Halil ve amcasıoğlu Mehmet tarafından çalınmıştır. Hırsızlar cami duvarını delerek bu suçu işlemişler, olay akabinde yakalanarak adliyeye teslim edilmişlerdir.<sup>98</sup>

#### 4.7. Kundakçılık

Osmanlı hukuk literatüründe kundakçılık suçu "ihrak" kelimesi ile ifade edilmiştir. Kelime sözlükte yakma, yakılma anlamlarına gelmektedir.<sup>99</sup> Kundakçılığın Osmanlı Ceza kanunnamelerinde cinayet suçu olarak tasnif edilmiş olduğu görülmektedir. Yine kanunnamelerde ihrak suçunu işleyen faillere verilen ceza suçun mahiyetine göre değişmektedir. Eğer suç şehir, köy ve kasaba sınırları içinde işlenmiş ise cinayet suçu sayılmış, failin idam ile yargılanması öngörülmüştür. Yerleşim alanları dışında işlenen ihrak suçları için kürek veya kalebentlik cezaları yeterli görülmektedir.<sup>100</sup>

92 BOA., DH. EUM. EMN. 28/27.

93 BOA., DH. EUM. MTK. 28/5.

94 BOA., DH. EUM. EMN 58/21.

95 BOA., DH. EUM. MTK. 28/5.

96 BOA., DH. EUM. MTK. 21/15.

97 BOA., DH. EUM. EMN 58/21.

98 BOA., DH. EUM. EMN. 28/27.

99 Devellioğlu, *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lügat*, s. 417.

100 Kurtuluş, *Suç Cetvellerine Göre II. Meşrutiyet Döneminde Diyarbekir Vilayetinde Cinayet Suçları ve Failleri 1912-1917 (R.1328-1333)*, s. 73-74.

Bir mal ya da taşınmaz, arazi, orman, biçilmiş ürün yığınları, odun ve kereste benzeri nesnelere kötü niyet göstererek ateşe verme kundakçılık olarak değerlendirilmektedir. Bu şekilde yaşanan vakalar kazara çıkan yangın gibi olaylardan ayrı olarak tutulmuş ve suç sayılmıştır.<sup>101</sup>

Sivas Vilayeti'nde incelenen dönemde 14 vakanın kundakçılık olduğu tespit edilmiştir. Bunlardan 5'i Aziziye'de, 3'ü Zara'da, 2'si Gürün'de, 1'i Tonus'ta, 1'i Zile'de, 1'i Kouyluhisar'da, 1'i ise Suşehri'nde gerçekleşmiştir.

Gürün Kazası'nın bir köyünde 18 Eylül 1913 tarihinde yaşanan ihrak olayına dair verilen bilgilerden anlaşıldığı kadarıyla aynı köyde ikamet eden Murtaza, Mehmed, Yusuf, Bekir ile Hacı Mehmet arasında daha önce yaşanan bir tartışma olmuştur. Bu tartışmadan mütevellid Hacı Mehmet, adı geçen kişilerin malını kundaklamıştır. Kundaklama olayının ne türden olduğuna dair bir açıklama yapılmamıştır. Fail olayın hemen ardından yakalanarak adliyeye sevk edilmiştir.<sup>102</sup>

İhrak olayının bazen hırsızlık suçu ile birlikte yaşandığı olmaktadır. 17 Eylül 1913'te Amasya Kazası'nda yaşanan ihrak vakasında fail Mehmet ve kızı Döndü'nün tahrirat müdürü olarak görev yapan Yusuf Kamil Bey'in evine hırsızlık maksadıyla girdikleri, ardından Kamil Bey'in evini kundakladıkları anlaşılmaktadır. Verilen izahattan anlaşıldığına göre Mehmet'in kızı Döndü Yusuf Kamil Bey'in evinde hizmetli olarak çalışmaktadır. Evin hanımının komşuya gitmesini fırsat bilen Döndü evde bulunan sandığı açarak içerisinde bulunan eşyaları almış, olayın anlaşılması için olayın aynı gecesi babası ile birlikte hane içerisine gazyağı serpmek suretiyle evi ateşe vermiştir. Ancak durum anlaşılacak failer adliyeye teslim edilmiştir.<sup>103</sup>

İhrak olaylarında ürün ihrakına sık sık rastlanmaktadır. 28 Eylül 1918'de Aziziye Kazası'nın bir köyünde Kerim ve Mehmet Mirza adındaki iki kişi arasında tartışma yaşanmış bu husumetten dolayı da Kerim, Mehmet Mirza'ya ait kırk arpa miktarı yeri kundaklamıştır.<sup>104</sup> Benzer şekilde Kouyluhisar'da da buğday yığını yakılmıştır. 12 Ağustos 1913 tarihinde yaşanan olayda Ağilyazı Köyü'nden Şevket ve Mehmet, aynı köyden eşi vefat etmiş olan Fatma'nın buğday yığını yakmışlar ve olayın akabinde yakalanarak adliyeye teslim edilmişlerdir.<sup>105</sup> Bir başka buğday yığını yakma vakası da Zile'de yaşanmıştır. 5 Ağustos 1913 tarihinde yaşanan vakada Alaca Mescit Mahallesinden İsmail oğlu Salih, aynı mahallede ikamet eden Salih'in Gamalmaz oğlu Hafız Mehmet'in kasaba kenarında bulunan beş kilelik buğday yığını beslemekte olduğu kin ve adavet üzerine akşam ezanından sonra ateşe vererek ihrak eylemiştir.<sup>106</sup> 19 Şubat 1914 tarihinde ise Zara'da bir samanlık kundaklanmıştır. Olay Zara'nın Acısu Çiftliği Köyü'nde yaşanmıştır. Köyden Bektaş oğlu Kamil ve refiki Tevfik, Zaralı Hacı Musa oğlu Ahmet'in samanlığını daha önce aralarında tarla meselesi nedeniyle çıkan tartışmadan ötürü geceleyin kundaklamış, yapılan müracaat üzerine failer yakalanarak adliyeye teslim edilmişlerdir.<sup>107</sup> Zara'da Acısu çiftliğinde başka bir ihrak olayı da 23 Ağustos 1913'te yaşanmıştır. Burada yaşayan Anto, Karabet ve Agop adlı kişiler yine

101 Nagihan Yıldız Tepret, *Suç Cetvellerine Göre Hüdavendigâr Vilayetinde Suç ve Suçlular (1912-1917)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2019, s. 108.

102 BOA., DH. EUM. MTK. 63/14.

103 BOA., DH. EUM. MTK. 63/14.

104 BOA., DH. EUM. MTK. 63/14.

105 BOA., DH. EUM. MTK. 39/9.

106 BOA., DH. EUM. MTK. 39/9.

107 BOA., DH. EUM. MTK. 32/17.

Acısu çiftliğinde ikamet eden Kulaksız oğlu Nazar'ın buğday harmanı yerini kundaklamışlardır. Verilen izahattan anlaşıldığına göre faillerden Agop ve Anto yakalanırken Karabet firar etmiş ve yakalanamamıştır.<sup>108</sup>

Sivas'ta incelenen dönemde işyerine karşı yapılan kundaklamalar da görülmüştür. 12 Şubat 1913'te Suşehri Kazası'nın Yeniköy Köyü civarındaki Hasan ve Âlim Beylerin değirmenin Garipoğlu Akif adlı kişi tarafından kundaklandığı anlaşılmaktadır. Olay ile ilgili izahatta suçun şahsi bir husumet nedeniyle işlendiği belirtilmiştir.<sup>109</sup>

Aziziye'de 23 Haziran 1913 tarihinde bir ağıl ihrakı vakası yaşanmıştır. Verilen bilgilere göre Kırksırağı Köyü'nden Yusuf oğlu Derviş ve Topal oğlu Cedo, başka bir köyde ikamet eden İsmail oğlu Molla İbrahim ve Yusuf'a ait ağılı ateşe vererek kundaklamışlardır. Olayın sebebi ile ilgili verilen izahatta taraflar arasında daha önceden var olan bir husumet gösterilmiştir.<sup>110</sup> 30 Ağustos 1913'te Aziziye'de Hüseyin oğlu Bekir ve Haydar oğlu Hasan, Mehmet oğlu Mustafa'nın koyunlarının bulunduğu ağılı aralarında daha önceden var olan husumet nedeniyle yakmıştır. Nahiye müdürlüğünce yapılan tahkikatta failerin suçları sabit olmakla yakalanmış ve adliyeye sevk edilmişlerdir.<sup>111</sup>

#### 4.8. Teşhir-i Silah, Silah Endahtı, Silah Bulundurma

Osmanlı hukukunda silah teşhir etmek, eğer nefs-i müdafaa dışında gerçekleşirse suç sayılmıştır. Hukuken hırsızlık, gasp durumlarında yapılan silah teşhiri cinayet suçu dâhilinde değerlendirilmiş, korkutmak amaçlı yapılan silah teşhirleri ise cünha suçu kapsamına dâhil edilmiştir. Silah teşhiri sırasında tehdit de varsa fail cinayet ile yargılanabilmektedir.<sup>112</sup> Bu suç, bir tehlike ya da tartışma sırasında yaşanabileceği gibi darp ve cerh suçlarıyla beraber de görülebilmektedir. Ortada bir öldürme kastı yok ise fail bir haftadan bir aya kadar hapis cezasına çarptırılabilir.<sup>113</sup>

Sivas'ta incelenen dönemde, korkutmak maksadıyla silah gösterme, silah bulundurma ve silah endahtı suçlarına yönelik 12 vaka yaşanmıştır. Bunlardan ikisi silah bulundurmadır. Merzifon'da 8 Mayıs 1913'te fabrika sahibi iki gayrimüslim vatandaşın ev ve fabrikalarında üç adet el bombası bulundurduğu anlaşılmaktadır. Suç, kayıtlara emniyet-i dâhiliye itibarını sarsma şeklinde geçmiştir. Sarabyan Artin, oğlu Marjinyan ve Agop adındaki kişiler bu olay üzerine yakalanarak adliyeye sevk edilmişlerdir.<sup>114</sup> Kayıtlara geçen diğer olay da iki gün sonrasına ait olup aynı yerde aynı kişilere ait fabrikada bir adet daha el bombasının bulunmasıdır.<sup>115</sup>

Defterlerde yer alan bir vakada kurşun atmak, iki vakada silah endahtı şeklinde ifade edilen suç, diğer olaylarda teşhir-i silah olarak kayıtlara geçmiştir. Bu olaylardan birinde katl kastıyla teşhir-i silah edildiği anlaşılmaktadır. 29 Kasım 1913 tarihinde Reşadiye Kazası'nda yaşanan olayda Hafız oğlu Süleyman, Ahmet bin Ömer'e katletmek amacıyla silah göstermiş ancak muhtemelen

108 BOA., DH. EUM. EMN. 65/6..

109 BOA., DH. EUM. MTK. 21/15.

110 BOA., DH. EUM. MTK. 73/10.

111 BOA., DH. EUM. EMN. 65/6.

112 Öztöp, II. Meşrutiyet Döneminde Aydın Vilayetinde Sosyal Yapı ve Adli Vaziyet (1908-1916), s. 173.

113 Yıldız Tepret, Suç Cetvellerine Göre Hüdavendigar Vilayetinde Suç ve Suçlular (1912-1917), s. 138.

114 BOA., DH. EUM. EMN. 32/16.

115 BOA., DH. EUM. EMN. 32/16.



Ömer'in bir şekilde kurtulması ile katl olayı gerçekleşmemiştir.<sup>116</sup> Ancak bir olayda dokuz aylık bir bebeğin öldüğü anlatılmaktadır. 12 Ağustos 1913'te Kangal'ın Kuşyuvası yaylasında yaşanan olayda Bazikli aşiretinden Osman, aynı köyden Bekir, çocukları Mustafa ve Hasan ile tartışmış, bu tartışma esnasında ateşlenen silahtan çıkan kurşun Bekir'in dokuz aylık kızı Güler'e isabet etmiştir. Olay defterde “*tarafeyn yekdiğeriyle münazaa eylemekte iken endaht edilmiş silahtan huruç eden mermi müddeinin dokuz aylık masumuna isabetle vefatına sebebiyet verilmiştir*” şeklinde aktarılmıştır.<sup>117</sup>

Ateş etmek suçu bazen devlet görevlilerine karşı da işlenmiştir. Örneğin, Kangal Kazasında yaşanan bir vakada Kurtoğlu Köyü'nden birkaç kişinin askere ateş açtığı anlaşılmaktadır. 13 Ağustos 1913'te yaşanan olayda Hasan oğlu Mustafa, Mahmut oğlu Hüseyin, Ahmet oğlu kurbanı ve Kahraman oğlu İsmail adlı kişiler Kurtoğlu Köyü'ne vazifeli olarak gitmekte olan Deliktaş Köyü karakol kumandanı jandarma çavuş Ömer ve askerlerden süvari Hasan ve Musa'ya ateş açmışlardır. Verilen izahatta çatışmanın birkaç saat sürdüğü bildirilmiştir. Faillerden yalnızca Hüseyin yakalanarak adliyeye sevk edilmiş diğerleri firar etmiştir.<sup>118</sup> Bazen de tam tersi bir şekilde devlet görevlilerinin beylik silahlarını şahsi meseleleri sırasında ateşledikleri olmuştur. Örneğin 17 Mart 1913'te Bünyan'da yaşanan olayda korucu olan Hamza adındaki kişi, katl kastıyla silah endahatında bulunmuştur. Çiftlik Köyü'nden İbrahim ile hayvan otlatmak meselesi yüzünden tartışan Hamza tartışma esnasında silahını ateşleyerek İbrahim'i öldürmek istemiş ancak İbrahim olayda başından yara alarak kurtulmuştur. Tabip tarafından alınan rapor adliyeye sunulmuş ve Hamza adliyeye sevk edilmiştir.<sup>119</sup>

#### 4.9. İskat-ı Cenin

İslam hukukunda ana rahmine düşen bir bebeğin yüz yirmi günden sonra düşürülmesi sağlık sorunları olmadığı müddetçe cinayet sayılmaktadır.<sup>120</sup> Çocuk düşürme olayı yalnız İslam toplumlarında değil tarihin her döneminde neredeyse tüm toplumlarda suç olarak görülmüştür. Hinduizm'de çocuğunu bilerek düşüren anneler kastın dışına atılırken, Budist ve Zerdüşterde de çocuk düşürmek yasaklanmıştır. Yahudilik ve Hristiyanlıkta da çocuk düşürmek hoş karşılanmamıştır. Çoğu toplumda bu suçun cezai müeyyidesi çok ağır olmuştur.<sup>121</sup>

İslam hukukunda yasak olmasının yanında Osmanlı toplumunda ıskat-ı ceninin engellenmesinin altında yatan bir diğer neden nüfus artışını sağlama isteğidir. Zira özellikle son yıllarda yaşanan savaşlar ve salgın hastalıklar Osmanlı nüfusunu bir hayli azaltmıştır. Devlet, tedbiren nüfus artışını sağlamaya yönelik olarak ıskat-ı cenini yasaklamıştır.<sup>122</sup> 1858 tarihli Ceza Kanunnamesine göre suça sebep olan kişi kasıtlı veya kazara fark etmeksizin ceninin diyetini öder.

116 BOA., DH. EUM. MTK. 28/5.

117 BOA., DH. EUM. MTK. 39/9.

118 BOA., DH. EUM. MTK. 39/9.

119 BOA., DH. EUM. EMN. 28/27.

120 Belkıs Konan, “Osmanlı Devleti'nde Çocuk Düşürme Suçu”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 57, S. 4, Ankara 2018, s. 319.

121 Faysal Mayak, “İskat-ı Cenin (Çocuk Düşürme) Meselesi Üzerine Osmanlıca Dergilerde Yazılan Yazılar (1867-1927)”, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 4 (2), Karaman 2021, s. 357.

122 Fatma Şimşek, Haldun Eroğlu, Güven Dinç; “Osmanlı İmparatorluğunda İskat-ı Cenin (Çocuk Düşürme)”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sakarya 2009, s. 595.

Kasıt varsa ayrıca kürek cezasına da çarptırılır. Ayrıca annenin gönüllü veya gönülsüz de olsa üçüncü bir kişi çocuğun düşürülmesini sağladıysa 6 aydan 2 yıla kadar hapsedilir.<sup>123</sup>

İncelenen dönemde Sivas'ta işlenen suçlardan 6 tanesi iskat-ı cenin suçudur. 8 Kasım 1913 tarihinde yaşanan olayda Zile Kazası'nın Şeyh Ali Mahallesi'nden Ahmet, mahalleden Ali Usta oğlu Derviş'in zevcesi Şahdane ile bir köpek meselesi yüzünden tartışmış ve tartışma esnasında hamile olan Şahdane'ye vurması neticesinde Şahdane çocuğunu düşürmüştür.<sup>124</sup> 28 Nisan 1913 tarihinde Alucra Kazası'nın Karayörük Köyü'nde yaşanan olayda ise çocuk düşürme suçunu birden fazla kişi işlemiştir. Köyden Hüseyin'in zevcesi Arife, kızı Keziban, gelinleri Şer'ife ve Zennure, oğlu Bilal, aynı köyden Ayşe'nin çocuk düşürmesine neden olmuşlardır. Olayın nasıl geliştiğine dair bilgi verilmemiştir.<sup>125</sup> 2 Ocak 1914 tarihinde Hafik Kazası'nda iskat-ı cenin suçu katli suçu ile birlikte işlenmiştir. Zira vakada ölen kadın Şemsi hamiledir. Olayın sebebine dair bilgi verilmeyen vakada Yusuf zevcesi Şemsi, Mahmut, eşi Medine, gelini Hatice ve Fatma adlı kişiler tarafından hamile iken öldürülmüştür.<sup>126</sup>

#### 4.10. Fuhuş

Şer'i hukukta evlilik dışı bir cinsel münasebette bulunmak zina sayılmaktadır. Osmanlı hukukunda bu suçu işleyenler için çeşitli cezalar uygulanmış ancak daha yaygın olarak hapis ve sürgün cezaları verilmiştir.<sup>127</sup> Devlet, fuhşa aracılık edenlere ilk dönemlerden itibaren birtakım cezalar öngörmüştür. Fatih Kanunnamesinde fuhşa aracılık edenlere para cezası öngörülürken, 1493 tarihli Aydın-Eli Siyasetnamesi'nde burun kesilme ve eşeğe bindirilip teşhir edilme gibi cezaların öngörüldüğü anlaşılmaktadır. II. Bayezid ve Kanuni dönemi kanunnamelerde de fuhşa aracılık edenlere çeşitli bedensel cezaların verildiği görülmüştür. Suçluların bazen omuzlarında birer mumla, çıplak bir vaziyette ve yüzleri karalanmış bir şekilde toplum içinde teşhir edilmesi gibi caydırıcı cezalar da verildiği olmuştur.<sup>128</sup>

Sivas Vilayeti dâhilinde incelenen dönemde 3 vaka yaşanmıştır. Bunlardan biri Yıldızeli Kazası'nda, biri Suşehri Kazası'nda diğeri ise Koyulhisar Kazası'nda yaşanmıştır. Yıldızeli Kazası'nda yaşanan vakada fuhuş suçu cebren kadın kaçırma ve cerh suçu ile birlikte işlenmiştir. 24 Mart 1913'te yaşanan vakada kazadan Tevfik, Osman ve Abdullah adlı üç şahıs kazanın bir köyünde ikamet etmekte olan Mahmut ve kızı Keziban'ın yolunu keserek Keziban'ı kaçırmışlar ve fuhşa zorlamışlardır. Yapılan izahatta "*cihet-i şer'iyye de olan işlerini rüyet için kasabaya gelerek avdet etmiş olan merhum Mahmut'la mezburenin kasabaya bir buçuk saat mesafede önlerine geçerek silah istimal ederek Mahmut'u sol taraf bacağından cerh ettikten sonra mezbureyi dağa kaldırıp*" ifadeleri yer almaktadır. Buradan anlaşıldığı üzere şahıslar kasaba mahkemesinde işlerini halletmek için yola çıkmışlar, adı geçen üç kişi tarafından silahlı saldırıya uğramışlardır. Mahmut'u silahla yaralayan şahıslar kızını dağa çıkararak fuhşa zorlamışlardır. Olaydan 48 saat

123 Konan, "Osmanlı Devleti'nde Çocuk Düşürme Suçu", s. 331.

124 BOA., DH. EUM. MTK. 47/18.

125 BOA., DH. EUM. EMN. 32/16.

126 BOA., DH. EUM. EMN. 58/21.

127 Orhan Salih, "Ahlâkın Arka Sokakları: 18. Yüzyıl Osmanlı İstanbulu'nda Fuhuş ve Ceza", s. 625-626. [https://www.osmanliistanbulu.org/tr/images/osmanliistanbulu-4/orlin\\_sabev\\_\(orhan\\_salih\).pdf](https://www.osmanliistanbulu.org/tr/images/osmanliistanbulu-4/orlin_sabev_(orhan_salih).pdf)

128 Fehminaz Çabuk, "Osmanlı Devleti'nde Memurların Müdahil Olduğu Bazı Fuhuş ve Fahişe Meseleleri Üzerine Bir Değerlendirme (1833-1922)", *History Studies*, 12/4, Ağustos 2020, s. 1509.

sonra yakalanan failler, adliyeye teslim edilmişlerdir.<sup>129</sup>

Koyulhisar’da 1 Haziran 1913 tarihinde yaşanan olayda da benzer şekilde katl, cerh ve fuhşiyat suçları bir arada yaşanmıştır. Fişne Köyü’nden Hacı Ali oğlu İbrahim fuhşiyat icra ederken aralarında kavga etmişler, olay yerinde bulunan Osman, Zülal ve Halil hafifçe yaralanmıştır. Zülal, Osman’ı başının sol tarafından ağır bir surette yaralamış, Osman aldığı yaradan mütessiren 4 gün sonra ölmüştür.<sup>130</sup>

29 Nisan 1913’te Suşehri Kazası’nda meydana gelen olayda da cebren kadın kaçırarak fuhşiyata zorlama söz konusudur. Andıryas Kasabası’ndan Muharrem, Abdullah, Mehmet, Durmuş, Kemal ve Nuri adlı kişiler, kasabadan Şer’ife ve Arife adlı iki kardeşten Arife’yi zorla kaçırarak fuşşa zorlamışlardır. Olay geceleyin faillerin, mağdurların evine kapıyı kırarak girmeleri ve Şer’ife’yi darp ederek Arife’yi zorla kaçırmaları şeklinde yaşanmıştır. Emniyet mensuplarının haberdar edilmesi ile faillerden yalnızca Muharrem yakalanmış diğerleri firar etmiştir.<sup>131</sup>

#### 4.11. Rüşvet

Çok eski dönemlerden beri tüm toplumlarda görülen rüşvet suçu Osmanlı toplumunda da her dönem var olmuştur. Neşri Tarihi’nde daha ilk dönemlerinden itibaren Osmanlı toplumunda rüşvetin olduğuna dair bilgiler verilmiştir. 17. yüzyıldan itibaren de bu suç giderek yaygınlaşmış, bütün kurumlara sirayet etmiş ve devleti yıkılışa sürükleyen önemli nedenlerden biri olmuştur.<sup>132</sup> 1838 tarihli ceza kanunnamesinin büyük kısmında rüşvete yer verilmiştir. Kanunname ile rüşvet kesinlikle yasaklanmış, rüşvet alanın da verenin de cezalandırılacağı belirtilmiştir. 1858 tarihli Ceza Kanunnamesi ile rüşvet suçuna verilen cezalar daha da ağırlaştırılmış suçun mahiyetine göre memuriyetten atma, kalebentlik, sürgün gibi cezalar verilmiştir.<sup>133</sup>

İncelenen dönemde Sivas’ta yalnızca bir tane rüşvet suçu işlenmiştir. Zara Kazası’nda 13 Mart 1913 tarihinde yaşanan olayda askeri personelden Hayri Bey rüşvet almıştır. Yapılan izahattan anlaşıldığına göre Hayri Bey kazadan bir kişiden otuz adet mecidiye rüşvet almıştır. Yapılan izahatta rüşvet veren kişi kayınbiraderini ihtiyat-ı askeriyeden kurtarmak için bu suçu işlemiştir. Failler yakalanarak adliyeye teslim edilmiştir.<sup>134</sup>

#### 4.12. Katle Teşebbüs

Osmanlı hukukunda adam öldürmeye teşebbüs etmek suçu, niteliğine bakılarak ceza verilmiştir. Failin dışında oluşan olayların katl olayının gerçekleşmesine engel olduğu durumlarda bu suç işlenmiş sayılmaktadır. Silahın tutukluk yapması, araya giren kişilerin olması veyahut öldürmek istenen kişinin bir şekilde kurtulması gibi durumlar katl fiilinin gerçekleşmemesine neden olmuştur. Bu durumlarda da işlenen suç cinayet kapsamında değerlendirilmektedir. Bu durumda suçun niteliği verilen cezayı belirlemektedir. Fail, idam cezasını veya müebbet kürek

129 BOA., DH. EUM. MTK. 32/17.

130 BOA., DH. EUM. EMN. 30/67.

131 BOA., DH. EUM. EMN. 32/16.

132 Kemal Daşcıoğlu, “Osmanlı Döneminde Rüşvet ve Sahtekârlık Suçları ve Bunlara Verilen Cezalar Üzerine Bazı Belgeler”, *Sayıştay Dergisi*, S. 59, Ankara 2005, s. 20-25.

133 Erdoğan Keleş, Tazminat Dönemi’nde Rüşvetin Önlenmesi için Yapılan Düzenlemeler, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Ankara 2005, C. 24, S. 38, s. 261- 278

134 BOA., DH. EUM. EMN. 28/27.

cezasını gerektiren bir fiil gerçekleştirdiyse en az yedi yıl kürek cezasına çarptırılır. Eğer fail müebbet kalebentlik gerektiren bir suç işledi ise o zaman en az 7 yıl kalebentlik ile cezalandırılır. Müebbet sürgün gerektiren suçunun karşılığında ise en az 3 yıl kalebentlik ile cezalandırılır.<sup>135</sup>

Sivas'ta incelenen dönemde katle teşebbüs vakasına dört defa rastlanmıştır. Bunlardan 2 tanesi Sivas Sancağı'nda diğer 2 tanesi Amasya Sancağı'nda yaşanmıştır. Sivas'ta yaşanan bir olay 8 Eylül 1913 tarihinde Yıldızeli Kazası'nın Mesudiye mahallesinde yaşanmıştır. Mahalleden Demircioğlu Mustafa, kızı Hüsne'yi iffetsizlik yapması nedeniyle evde kimsenin bulunmamasından istifade ile hane kapısını kilitleyerek katletmek istemiştir. Olayın ihbar edilmesi üzerine eve gelen güvenlik birimlerince baba Mustafa yakalanmış ve adliyeye sevk edilmiştir.<sup>136</sup> Diğer olay Hafik Kazası'nın Gökdin Köyü'nde gayrimüslim vatandaşlar arasında yaşanmıştır. Agop ve oğlu, aynı köyden Neşan'ı çeşitli yerlerinden katl kasdıyla yaralamışlardır. Olay defterlere katle tasaddu şeklinde yazılmıştır.<sup>137</sup> Vezirköprü'de yaşanan vakada Şer'if adında bir kişinin sekiz refiki ile birlikte revolver tüfeğiyle katle teşebbüste bulunduğu ifade edilmiştir.<sup>138</sup> Diğer olay ise Merzifon'un Alacaminare mahallesinde yaşanmıştır. Mandalcı oğlu Asador, İznif adındaki kadını öldürmeye teşebbüs etmişlerdir.<sup>139</sup>

#### 4.13. Hakaret

Kişinin manevi varlığına zarar veren hakaret suçu İslam hukuku çerçevesinde ta'zir cezası gerektiren bir suçtur. Hakaret suçlarına, klasik dönem Osmanlı hukuk uygulamasında, hakaret suçlarının cezası hapis, siyaset ve sürgün idi. Dini değerlere karşılık edilen hakaretler siyaset cezasına, ulemaya karşı yapılan hakaretler sürgün cezasına dâhil edilmiştir.<sup>140</sup> Tanzimat dönemi ile başlatılan kanunlaştırma hareketinde bu suç da ceza kanunnamelerinde yerini almıştır. 1840 tarihli Ceza Kanunnamesinde sövme, hakaret ve iftira gibi insan şerefine yönelik suçlar ve bunların cezaları düzenlenmekte, kişinin malı gibi manevi değerlerinin de korunmaya layık olduğu ifade edilmektedir.<sup>141</sup> İncelenen suç cetvellerinde yalnızca bir vakada hakaret suçuna rastlanmıştır. Olay, 4 Ağustos 1913 tarihinde Reşadiye'nin Kızılca Köyü'nde yaşanmıştır. Olayın neden, nasıl yaşandığına ve hakaretin ne içerdiğine dair bir bilgi verilmemekle birlikte Jandarma kumandanı Arif ve köyden Bahaeddin'in kerimesi Ayşe arasında geçtiği belirtilmiştir.<sup>142</sup>

#### 4.14. Haneye Tecavüz

Kişi özgürlüklerinin bir parçası olan konut dokunulmazlığı tarihin eski dönemlerinden beri var olan bir hukuksal durumdur. İslam hukukunda konut dokunulmazlığının ihlali ta'zir cezasının verilmesini gerektiren bir suç olmuştur. İlk defa Fatih Kanunnamesinde “bir kişi bir

135 Fatih Öztöp, Demete Karasu, “Ceraim-İ Umumiye Cetvellerine Göre Kudüs Sancağında Adam Öldürme ve Öldürmeye Teşebbüs Suçları (R.1329 - M.1913/1914)”, *Tarih Okulu Dergisi*, S. 29, İzmir 2017, s. 207.

136 BOA., DH. EUM. EMN. 65/6.

137 BOA., DH. EUM. MTK. 32/17.

138 BOA., DH. EUM. MTK. 28/5.

139 BOA., DH. EUM. MTK. 32/17.

140 Ahmet Erdoğan, *Suç ve Ceza: Osmanlı Toplumunda Bireysel Suçlar ve Cezalar (1559-1609)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas 2019, s. 187.

141 Muhammed Emin Kızılay, “Hakaret Suçu Çerçevesinde Tanzimat Sonrası Osmanlı Hukuku ve Türk Pozitif Hukuku Mukayesesi”, *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*, S. 2, Erzurum 2021, s. 49.

142 BOA., DH. EUM. MTK. 39/9.

kişinin haremine nazır olsa yirmi akçe cerime alına” şeklindeki ifade ile yerini bulmuştur. Sonraki dönemlerde de benzer şekillerde kanunnamelerde yer almış, II. Bayezid Kanunnamesinde suçun cinsel saikle gerçekleştirilmesi durumunda ceza verilmesi öngörülmüştür. Yavuz Sultan Selim ve Kanuni dönemlerinde de aynı şekilde cinsel suçla birlikte işlendiğinde faile ceza verilmiştir.<sup>143</sup> Tanzimat’la birlikte düzenlenen hukuki sistemde daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. 1840 Ceza Kanunnamesinde hiç kimsenin mal ve emlakine dokunulamayacağı, zorla alınamayacağı ve satılamayacağı belirtilerek kanuna aykırı hareket edenlere bir sene müddetle sürgün cezasının verileceği aktarılmıştır.<sup>144</sup> 1858 tarihli Ceza Kanunu ile konut dokunulmazlığını ihlal suçuna bir haftadan altı aya kadar hapis cezası öngörülmüştür. Suçu işleyen bir memur ise altı aydan üç seneye kadar hapis cezası verilmektedir.<sup>145</sup>

İncelen defterlerde haneye tecavüz suçuna dair yalnızca 1 olay yer almaktadır. Olay, 27 Eylül 1913 tarihinde Karahisar-ı Şarki’nin Andıryas Köyü’nde gerçekleşmiştir. Meçhul altı kişi Bogos oğlu Aronyan’ın evine gece karanlığından istifade ederek girmiştir. Yapılan izahatta evden bir şey alınıp alınmadığına dair bir bilgi verilmezken failerin henüz yakalanamadığı belirtilmiştir.<sup>146</sup>

#### 4.15. Kalpazanlık

Kalpazan kelime olarak kalp para yapan manasında kullanılan bir kelimedir. Osmanlı Devleti, para basma yetkisini sadece devlete tanımış, şahısların para basımı ve para üzerinde değişiklik yapmalarına müsaade etmemiştir. Bu yasağa binaen de çıkarılan kanunlarla caydırıcı cezalar uygulamıştır. Klasik dönemde ta’zir suçları kapsamında yer alan bu suç Tanzimat’tan sonra çıkarılan kanunnamelerde de ele alınmıştır.<sup>147</sup> 1851 tarihli Ceza Kanunu’nda kalpazanlara 6 aydan 4 yıla kadar pranga cezası verilirken 1858 tarihli Ceza Kanunnamesinde cezalar daha da artırılmıştır. Kalpazanlar bu kanunname ile 10 yıl kürek cezasına çarptırılacaktır.<sup>148</sup> İncelenen defterlerde kalpazanlık suçu yalnızca bir yerde geçmektedir. 14 Aralık 1913’te Amasya Sancağı’na tabi Merzifon Kazası’nın Erzincan mahallesinden Esinyan, Mahlan Sevri oğlu Sekrinan, Mikyad oğlu Artin’in bu suçu işlediğine dair bilgi verilmiş ancak suçun ne şekilde yapıldığına dair bir bilgi verilmemiştir. Suçluların olaydan sonra firar etikleri anlaşılmaktadır. Zira yapılan izahatta “*merkum Esinyan ma aile Samsun’a savuştuğu anlaşılmış ve tahkik kılınmış ise de oradan da savuştuğu ve mahallinin henüz anlaşılamadığı tahkikat-ı adli neticesindedir*” denmektedir.<sup>149</sup>

#### Sonuç

Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde her kazadan ayrı ayrı istenen suç cetvelleri tutulduğu dönemin toplumsal yapısını yansıtmaları açısından son derece önemli arşiv vesikaları arasındadır. Sivas Vilayeti’nde R. 1329/M. 1913-1914 yılında suç defterlerinde yer alan verilere göre toplam

143 Seda Örsten Esirgen, “Osmanlı Hukukunda Konut Dokunulmazlığını İhlal Suçu”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65 (4), Ankara 2016, s. 2309.

144 Özlem Poyraza, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Ağır Cezaları Gerektiren Suç Sebepleri Üzerine Bir Tetkik (1839-1861)”, *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20 (3), Manisa 2022, s. 307.

145 Seda Örsten Esirgen, “Osmanlı Hukukunda Konut Dokunulmazlığını İhlal Suçu”, s. 2324.

146 *BOA., DH. EUM. MTK. 63/14.*

147 Harun Karakaya, “1858 Ceza kanunnamesinde Kalpazanlık Suçunun Maddi Konusu”, *Adalet Dergisi*, S.62-63, Ankara 2019, s. 403.

148 Muharrem Öztel, “Osmanlı Devleti’nin Kalpazanlıkla İmtihani (1818-1921)”, *Belleten*, C. 84, S. 299, Ankara 2020, s. 343.

149 *BOA., DH. EUM. MTK. 21/15.*

551 suç işlenmiştir. Sivas Vilayeti o dönemde dört sancaktan müteşekkildir. Suçların bu sancaklara dağılımı incelendiğinde vakaların yarısına yakın bir kısmının % 43 oranla Sivas Sancağı'nda işlendiği görülmüştür. 551 vakadan 240'ı Sivas Sancağı'nda yaşanmıştır. Vilayet genelinde 15 farklı suç çeşidi tespit edilmiş olup bunlar arasında ilk sırada yer alan suç çeşidi adam öldürme suçudur. 551 suçtan 180'i bu suç dâhilindedir. Onu takiben 114 vaka ile tecavüz suçu ikinci sırada yer almıştır. Vilayette hırsızlık vakalarına 81 olayda rastlanmış olup en çok işlenen üçüncü suçtur. Kız kaçırma, yaralama ve eşkıyalık olayları da vilayette sıklıkla rastlanan suç çeşitlerindedir. Her suç vakasının defterlere yansımadağı ve hatta karakol veya mahkemeye intikal etmediğı de düşünülecek olursa bu sayıların çok daha fazla olduğı tahmin edilebilir. Osmanlı coğrafyasında suçlar bölgelere göre farklılıklar arz etmektedir. Hatta aynı bölgede dönemsel farklılıklar dahi olabilmektedir. Bunun sosyal, siyasi, iktisadi pek çok nedeni bulunmaktadır. Devletin çok geniş bir coğrafyaya sahip olduğı da düşünülünce bölgesel farklılıkların olması son derece normaldir. Suç cetvelleri verilerinin tamamının taranması ve istatistiksel verilerinin ortaya çıkarılması ile bu farklılıklar ortaya konulabilir. Bu çalışmada elde edilen veriler bu türden daha geniş bir çalışmaya katkı sağlayacak bilgiler ihtiva etmesi açısından önemlidir.

### **Kaynakça**

#### **Arşiv Belgeleri (Başbakanlık Osmanlı Arşivi)**

Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü Emniyet Kalemi Belgeleri (DH. EUM. EMN): 28/27, 32/16, 30/67, 39/9, 65/6, 63/14, 47/18, 58/21, 32/31, 49/8, 31/16, 31/23, 44/13, 41/22, 32/3.

Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü Muhaberat ve Tensikat Müdürlüğü Belgeleri (DH. EUM. MTK): 21/15, 28/5, 32/17, 73/10.

#### **Tetkik Eserler**

Akgündüz, Ahmed, “Kanunnamelerdeki Ceza Hukuku Hükümleri ve Şer’i Tahlili”, İslami Araştırmalar Dergisi, C. 12, S.1, Ankara 1999, S. 1-2. s. 1-16.

Akman, Mehmet, “Osmanlı Ceza Hukuku Çalışmaları Üzerine Bir İcmal”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 3, S. 5, İstanbul 2005, s. 489-512

Aksın, Ahmet; Maral, Emrah, “Osmanlı Devletinde Irza ve Namusa Yönelik İşlenen Suçlar ve Uygulanan Cezalar (1789-1850)”, *II. Türk Hukuku Tarihi Kongresi Bildirileri*, [https://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=osmanli-devletinde-irza-ve-namusa-yonelik-islenen-suclar-ve-uygulanan-cezalar-\(1789-1850\)\\_ahmet-aksin-emrah-maral.pdf](https://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=osmanli-devletinde-irza-ve-namusa-yonelik-islenen-suclar-ve-uygulanan-cezalar-(1789-1850)_ahmet-aksin-emrah-maral.pdf).

Aydın, M. Akif, “İslam Hukuku'nun Osmanlı Devleti'nde Kanun Hukukuna Doğru Geçirdiğı Evrim”, *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, S. 1, İstanbul 2006, s. 11-21.

Aydın, M. Akif, “Osmanlı Ceza Hukuku (Ceza Maddesi içinde)”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 7, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, s. 478-482.

Aydın, M. Âkif, *Osmanlı Devleti'nde Hukuk ve Adalet*, Klasik Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2020.

Baytimur, Suha Oğuz, “Osmanlı Devletinde Hırsızlık Suçları ve Uygulanan Cezalar (1789-1839)”, *Studies Of The Ottoman Domain*, C. 8, S. 15, Burdur 2018, s. 91-108.

Çabuk, Fehminaz, “Osmanlı Devleti'nde Memurların Müdahil Olduğı Bazı Fuhuş ve Fahişe

Meseleleri Üzerine Bir Değerlendirme (1833-1922)", *History Studies*, 12/4, Ağustos 2020, s. 1505-1523.

Daşcıoğlu, Kemal, "Osmanlı Döneminde Rüşvet ve Sahtekârlık Suçları ve Bunlara Verilen Cezalar Üzerine Bazı Belgeler", *Sayıştay Dergisi*, S. 59, Ankara 2005, s. 20-25.

Demirel, Ömer, "Sivas", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 37, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, s. 278-282.

Durhan, İbrahim, "Osmanlı Hukukunun Yapısı Üzerine Bir Etüd", *A. Ü. Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 3, S. 1, Erzincan 1999, s. 215-232.

Erdoğan, Ahmet, *Suç ve Ceza: Osmanlı Toplumunda Bireysel Suçlar ve Cezalar (1559-1609)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas 2019.

Ertürk, Volkan, "XVI. Yüzyılın İkinci Yarısında Vize Sancağında Eşkıyalık Faaliyetleri (1553-1574)", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, Çanakkale 2012, S. 12, s. 97-107.

Gül, Abdulkadir, "Osmanlı Taşrasında Suç ve Suçlular (1919 Ocak Ayı Erzincan Sancağı Örneği)", *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 17, S. 1-2, Erzincan 2013, s. 1-29.

Gümüş, Musa, "Osmanlı Devleti'nde Kanunlaştırma Hareketleri, İdeolojisi ve Kurumları", *Tarih Okulu*, S. 14, İzmir 2013, s. 163-200.

İnalcık, Halil, "Osmanlı Hukukuna Giriş Örfi- Sultani Hukuk ve Fatih'in Kanunları", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C. 13, S. 2, Ankara 1958, s. 102-126.

İnalcık, Halil, *Osmanlı'da Devlet, Hukuk ve Adalet*, Kronik Kitap Yayınları, 14. Baskı, İstanbul 2022.

Karakaya, Harun, "1858 Ceza kanunnamesinde Kalpazanlık Suçunun Maddi Konusu", *Adalet Dergisi*, S.62-63, Ankara 2019, s. 403-428.

Keleş, Erdoğan, Tazminat Dönemi'nde Rüşvetin Önlenmesi için Yapılan Düzenlemeler, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Ankara 2005, C. 24, S. 38, s. 259-280.

Kızılay, Muhammed Emin, "Hakaret Suçu Çerçevesinde Tanzimat Sonrası Osmanlı Hukuku ve Türk Pozitif Hukuku Mukayesesi", *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*, S. 2, Erzurum 2021, s. 47-70.

Koç, Yunus, "Erken Dönem Osmanlı Hukuku: Yaklaşımlar, Temel Sorunlar", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara 1999, s. 115- 126.

Koç, Yunus, "Osmanlı Örfi Hukukunda Standartlaşma (16. Yüzyıl)", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 2, Ankara 2005, s. 131-148.

Konan, Belkıs, "Osmanlı Devleti'nde Çocuk Düşürme Suçu", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 57, S. 4, Ankara 2018, s. 319- 335.

Konan, Belkıs, "Osmanlı Hukukunda Tecavüz Suçu", *OTAM*, C. 29, S.29, Ankara 2011, s. 149-172.

Kurtuluş, Faruk, *Suç Cetvellerine Göre II. Meşrutiyet Döneminde Diyarbekir Vilayetinde Cinayet Suçları ve Failleri 1912-1917 (R.1328-1333)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ağrı 2019.

Mayak, Faysal, “Iskat-ı Cenin (Çocuk Düşürme) Meselesi Üzerine Osmanlıca Dergilerde Yazılan Yazılar (1867-1927)”, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 4 (2), Karaman 2021, s. 356-356.

Önal, Hüseyin, “1327/1911 Ceza Kanunnâme-i Hümâyûnu Değişikliklerinde Suça İştirak Bahsi ve Hukuki Tartışmalar”, *Son Dönem Osmanlı Hukuk Düşüncesi Meseleler Fikirler ve Kurumlar*, Ed. Hamdi Çilingir, Hüseyin Önal, İlem Yay., İstanbul 2021.

Örsten Esirgen, Seda, “Osmanlı Hukukunda Konut Dokunulmazlığını İhlal Suçu”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65 (4), Ankara 2016, s. 2306-2329.

Öznel, Muharrem, “Osmanlı Devleti’nin Kalpazanlıkla İmtihanı (1818-1921)”, *Bellekten*, C. 84, S. 299, Ankara 2020, s. 315-356.

Öztop, Fatih, *II. Meşrutiyet Döneminde Aydın Vilayetinde Sosyal Yapı ve Adli Vaziyet (1908-1916)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2014, s. 6-7.

Öztop, Fatih; Karasu, Demet, “Ceraim-i Umumiye Cetvellerine Göre Kudüs Sancağında “Hırsızlık” Suçları ve Failleri (R.1329 / 1913-1914)”, *Asia Minor Studies*, C. 5, S. 10, Kilis 2017, s. 115-116.

Öztop, Fatih; Karasu, Demet, “Ceraim-İ Umumiye Cetvellerine Göre Kudüs Sancağında Adam Öldürme ve Öldürmeye Teşebbüs Suçları (R.1329 - M.1913/1914)”, *Tarih Okulu Dergisi*, S. 29, İzmir 2017, s. 205-209.

Poyraza, Özlem, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Ağır Cezaları Gerektiren Suç Sebepleri Üzerine Bir Tetkik (1839-1861)”, *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20 (3), Manisa 2022, s. 301-318

Salih, Orhan “Ahlâkın Arka Sokakları: 18. Yüzyıl Osmanlı İstanbulu’nda Fuhuş ve Ceza”, [https://www.osmanliistanbulu.org.tr/images/osmanliistanbulu4/orlin\\_sabev\\_\(orhan\\_salih\).pdf](https://www.osmanliistanbulu.org.tr/images/osmanliistanbulu4/orlin_sabev_(orhan_salih).pdf).

Şentop, Mustafa, “Tanzimat’tan Önceki Dönemde Osmanlı Mahkemelerinin Görev ve Yetkisi”, *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, S. 1, İstanbul 2006, s. 87-105.

Şimşek, Fatma; Eroğlu, Haldun; Dinç, Güven, “Osmanlı İmparatorluğunda Iskat-ı Cenin (Çocuk Düşürme)”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sakarya 2009, s. 593-609.

Taşdemir, Esmer, *II. Meşrutiyet Döneminde Erzurum Vilayetinde Cinayet Suçları ve Failleri (1912-1917)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ağrı 2019, s. 9.

Yakut, Esra, “Osmanlı Hukukunda Bir Suç Olarak Eşkıyalık ve Cezalandırılması”, *Kebikeç*, S. 33, Ankara 2012, s. 21-34.

Yıldız Tepret, Nagihan, *Suç Cetvellerine Göre Hüdavendigâr Vilayetinde Suç ve Suçlular (1912-1917)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2019.

Yılmaz, İbrahim, “Osmanlı Son Döneminde Adam Öldürme Suçu ve Soruşturma Usulleri”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 22, S. 2, İstanbul 2020, s. 739-762.